

„Voni ty lidi dělaj takovej kravál, že jeden nic neslyší!“

Vzpomínky na začátky české filmové distribuce a předvádění do roku 1914

Nejstarší období české kinematografie z let 1896–1914 patří k obdobím nejméně probádaným, jakož i s nejvíce nejasnostmi, a to ve filmové výrobě, distribuci i v předvádění.¹⁾ Tehdejší česká filmová tvorba vznikala velmi pomalu a značně omezeně: pro nedostatečné finanční a materiální zajištění, neexistující zázemí, nezkušenost tvůrců i nezáměr orgánů a úřadů se pohybovala na hraně professionalismismu a amatérismu. Filmově historické bádání komplikuje rovněž torzovitost dochovaných filmových materiálů a nedostatek věrohodných pramenů. I z těchto důvodů mohou pro historický výzkum dané epochy být kromě archivních, časopiseckých nebo novinových zdrojů užitečné také vzpomínky přímých aktérů či jejich současníků.

Pro nejranější údobí českého filmu se podobných vzpomínek dochovalo poskrovnu, v podobě článků v tisku, výročních brožur, korespondence či umělecké prózy, o to cennější však může být pohled, který nám dnes zprostředkovává k poznání dobové atmosféry a některých detailů.²⁾ Badatelské využití takového vyprávění přináší ovšem i svá úskalí. Vzpomínání může být nespolehlivé, obzvláště pokud se odehrává s velkým časovým odstupem, mnohdy i několika desítek let. Vzpomínající v některých případech zaměňují události, nepřesně či špatně je popisují, pletou si aktéry, chybně určují dataci či posloupnost. Nehledě na to, že narátor mnohdy z různých příčin některé události záměrně zamlčí nebo pozmění. Badatel je tedy nucen tyto texty číst kriticky a důsledně je ověřovat s prameny a dosavadními výzkumy. Ještě větší nebezpečí vzniká, pokud je samotná vzpomínka zpracována prozaistickou formou ve formě povídky či románu. Zde je třeba počítat s autorskou licencí, kdy je dávná osobní vzpomínka upravena, aby lépe odpovídala ději, záměrně jsou pozměněna jména, události jsou pro lepší čtivost zjednodušeny do obecného či více „zdramatizovány“. Mnohdy může být více vzpomínek sjednoceno například v jedno filmové představení — a naopak.

Obdobně jako v edici z předchozího čísla *Iluminace* přinášíme doposud nalezené texty, jejichž hlavním tématem je tentokrát česká filmová distribuce a předvádění v kinech v raném období kinematografie do konce roku 1914. Tyto vzpomínky jsou tematicky rozděleny na dvě oblasti. První obsahuje novinové články, v nichž se jejich autoři věnují popisu zkušeností s provozem a řízením tehdejších ko-

1) V poslední době se ovšem daří díky nelehkému výzkumu i toto období postupně rozkrývat, například Ivan Klimeš, *Kinematograf! Věncem studií o raném filmu*. Praha: Národní filmový archiv — Casablanca 2013. Michal Věčeřa, „Jen pro pár kin a hodně lacino“. Hrané filmy v obchodních plánech pražských výroben mezi lety 1911 a 1915. *Iluminace* 29, 2017, č. 1, s. 5–28.

2) Vynechány jsou pro svou specifickou audio rozhovory pořízené v rámci orální historie.

čovných kin. Druhá se zaměřuje na samotné předvádění filmu, buď v podnicích průkopníka ve filmové distribuci Viktora Ponrepa,³⁾ nebo v prvních českých stálých kinech. Zde jsou vzpomínající samotní — zpravidla tehdy dětští — diváci a návštěvníci filmových představení, z nichž někteří ve svém životě neměli s kinematografickým oborem nic společného. Právě tento druhý úsek je nejčastěji zpracován profesionálními spisovateli již zmíněnou formou umělecké prózy, kde místo faktické přesnosti vyniká zejména popis dobové atmosféry a reakcí publika.⁴⁾ V jednotlivých okruzích jsou texty seřazeny chronologicky podle toho, kdy byly autory sepsány či jak vyšly tiskem.

Jako první jsou uvedeny vzpomínky kinematografisty Josefa Jandáčka (rozený Josef Vojtěch Musil; 19. 2. 1882 Havlíčkův Brod – 28. 10. 1952 Praha), jenž v letech 1904–1912 provozoval putovní kino Jandáčkův Bioskop. Autor v článcích na pokračování ve *Zpravodaji Spolku českých majitelů kinematografů*, respektive *Zpravodaji Zemského svazu kinematografů v Čechách*, popisuje, jak probíhal prodej a koupě filmů před ustanovením filmových půjčoven. Dále ukazuje, jak vypadala běžná praxe majitele s provozem kina, práce s technikou, s promítacími stroji a se světelným zdrojem, jaké byly problémy s cenzurou, s cestováním a s licencemi k provozování kinematografu. Neopomenul ani vztah obecnstva k novému kulturnímu podniku — kinu.

Ke stejným problémům se ve svém textu na stránkách *Filmového kurýra* vrací i další provozovatel putovního biografu Josef Antonín Jakoubek (4. 9. 1862 Jaroměř – 20. 12. 1946 Úvaly u Prahy). Ten shodně v letech 1904–1913 provozoval The Royal American Wonder Bio Company s promítacím přístrojem značky Pathé.

Podobně jako Jandáček a Jakoubek připomíná kočovná kina i čtenář *Filmového kurýru* L. T. Stroupský (data a místa narození a úmrtí neznámá). Kromě popisu jejich provozu si navíc jako divák všimá i technického stavu projekce.

Spisovatel Karel Poláček (22. 3. 1892 Rychnov nad Kněžnou – 21. 1. 1945 koncentrační tábor Gliwice) ve svých dvou stěžejních dílech *Okresní město* a *Bylo nás pět* podrobně popisuje, jak vypadala atmosféra při filmovém představení na malém městě a složení programu a jak byly využívány různé skladby jako doprovod k němým filmům. Nezapomíná ani na tajné chození mládeže na nepřístupné projekce bez vstupenky.⁵⁾

Malíř a spisovatel Josef Lada (17. 12. 1887 Hrusice u Prahy – 14. 12. 1957 Praha) se v memoárech *Kronika mého života* krátce věnoval i chvílím, kdy se spisovatelem Jaroslavem Haškem navštěvoval pražské biografy. Všimá si, jak reagovalo obecnstvo a jaká byla atmosféra při projekcích, reflektuje hudební či slovní doprovod i špatný technický stav předváděných filmů (technické nedokonalosti, třesoucí se obraz nebo rovněž ohebnost kopií).

Železniční státní úředník Ing. Eduard Stříbrný (rozený Eduard Ferdinand Stříbrný; 8. 2. 1891 Česká Třebová – 3. 11. 1974 Česká Třebová) se v rukopisných *Pamětech* upamatoval na návštěvu kinematografisty Viktora Ponrepa ve městě Česká Třebová kolem roku 1903. Vykresluje, jak vypadala představení tohoto průkopníka, kdy kromě filmu využíval též kouzelnické iluzionistické produkce a fonograf.

3) K osudům Viktora Ponrepa viz Luboš Bartošek, *Ponrepo. Od kouzelného divadla ke kinu*. Praha: Orbis 1957. Životopis Viktora Ponrepa. Filmový přehled. Dostupné online: <<https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/38467/viktor-ponrepo>>, [cit. 2. 3. 2020].

4) Blíže k problematice reflexe kina v próze viz Ivan Klimeš, S krásnou literaturou do starého biografu. In: Týž, *Kinematograf! Věnc studii o raném filmu*. Praha: Národní filmový archiv – Casablanca 2013, s. 63–75.

5) Ke vzpomínkám Karla Poláčka na biograf viz Ivan Klimeš – Jiří Rak, *Zážitky biografu v díle Karla Poláčka*. In: Jan Lopatka (ed.), *Ptáci vítají jitra zpěvem, poddůstojníci řvaním. Záznam sympózia ke stému výročí narození Karla Poláčka*. Praha: Klub Obratník – Rychnov nad Kněžnou: Městský úřad a Okresní knihovna 1992, s. 229–236.

Na Viktora Ponrepa při pobytu v jihočeském Táboře ve svém prozaistickém díle pro mládež *Bandida, Paťara a spol.* nezapomněl rovněž spisovatel Václav Kaplický (28. 8. 1895 Starý Tábor u Sezimova Ústí – 4. 10. 1982 Praha). Při popisu se naopak podrobně zaměřil na vznik zvukové ruchové složky doprovázející Ponrepovu filmovou projekci.

Reakce diváků i technické nedokonalosti exploatovaných snímků s neobvykle zapamatovanými detaily přinesla pozdější žena v domácnosti Božena Vítková-Obdržálková (6. 1. 1903 Sulkov u Stříbra – 25. 4. 1989 Praha) ve své jediné literární práci *Bylo...* Její i po šedesáti letech věrný popis atmosféry prvních pražských kin, viděný ovšem čistě dětským okem, je v postřezích podobný tomu „dospělému“ od Josefa Lady.

V příštím čísle *Iluminace* přineseme edici kinematografické ankety 1927 z večerníku *Národ* deníku *Národní listy*, jež rovněž bude obsahovat vzpomínky na českou filmovou výrobu, distribuci i předvádění v raném období české kinematografie do vyhlášení první světové války v roce 1914.

Jaroslav Lopour

Vzpomínky na začátky české filmové distribuce a předvádění do roku 1914

Přehled materiálů v edici:

- I. Josef Jandáček (1921–1922)
- II. Josef Jakoubek (1942)
- III. L. T. Stroupinský (1931)
- IV. Karel Poláček (1936, 1943)
- V. Josef Lada (1942)
- VI. Eduard Stříbrný (1958)
- VII. Václav Kaplický (1960)
- VIII. Božena Vítková-Obdržálková (1974–1978)

Přejaté texty v edici uveřejňujeme bez výraznějších změn, přestože se v nich mohou vyskytnout gramatické chyby. Případné zásahy, vysvětlení či opravy editora jsou umístěny v poznámkách či vyznačeny hranatými závorkami [].

I.

Josef Jandáček (1882–1952)

Josef Jandáček,

Přehled vývoje biografu a vzpomínky na jeho počátky v Čechách.

[...]

Populárním učinili biograf Francouzové bratři Lumièrové, jimž děkuje biograf, že sláva jeho rozšířila se po celé zeměkouli. Bratři Lumièrové poprvé předvedli produkce biografem též v Praze před 24 léty v sále u „Saského dvora“.⁶⁾

Kolem roku 1896 začíná již tu a tam v cizině praktické využití biografu.

Téhož roku, jako příslušníku „černého umění“ fotochemigrafie, dostal se mi do rukou kterýsi německý časopis se zmínkou o biografu. Popis tohoto vynálezu působil na mne takovou měrou, že můj osud životní tím byl rozhodnut. Jako příslušník fotoodboru neustále jsem se pídil za svým ideálem.

Pokračování.

(Pokračování.)

V roce 1897 dostalo se mi té cti můj ideál viděti „in natura“ a sice: „mechanické divadlo elektrické“ bří [Edmunda a Franze] Oeserů, kteří tehdy již cestovali s fonografem a biografem. Roku 1899 pražské „Varieté“ zařadilo svůj „Varieté-Bioskop“ do svého programu. V téže době poznal jsem milého kolegu [Viktora] Ponrepo, který svůj eskamotérský program doplňoval několika předvedenými filmy. Kolega Ponrepo a hostinský [Karel/František] Bouček od Zdic vyskytují se jako první podnikatelé s cestovním biografem. Po roce 1900 již sem a tam objevují se četnější „pionýři“ biografu, jako kolegové: Fr[antišek] Eisenhammer, Max Rock, [Jan] Šír, [Jan] Skála, Ant[onín] Koch, Zd[eněk] Koerber, se kterými jsem se osobně setkal. Předváděli biograf, bioskop, biofon, biografon, vitoskop, kinematograf, elektrické divadlo a pod., jak který měl označení. Tento dalekosáhlý vynález stává se majetkem a miláčkem širokých mas lidových, ale nenáviděn, opovrhován, odsuzován tehdejší inteligencí, která se tím zle prohřešila na tomto epochálním vynálezu. Tehdejší, na starých tradicích lpějící živlové, hleděli tento červánek nové doby utlumiti, kaceřují jeho průkopníky, ač kdyby tehdy — na místo jich hanobení a znemožňování jejich existencí — kdyby byli těmto podali pomocné ruky, kde dnes biograf již mohl býti ve službách kultury a vědy u nás. Nejlepším dokladem toho jest, že právě my, cestovní průkopníci, těch prvních let zařazovali jsme do svých programů vždy 25% — 50% metráže snímků poučných.

Z uschovaných plakátů dnes po letech mluví ona námaha, s jakou těžce se nám pracovalo. Musili jsme vábiti, poučovat, vykládati, co to jest bioskop, biograf, biofon, biografon, kinematograf či elektrické divadlo neb vitoskop, či jak kdo z nás si určil název podniku. Předváděli jsme nejkrásnější par-

6) V hotelu U Saského dvora v Hybernské ulici provozovali bratři Lumièrové svá představení v zastoupení Hermana Arleta od 22. října do 19. listopadu 1896. Ovšem jako první uskutečnil kinematografické projekce v Praze Adolf Oppenheimer (zastupující francouzskou firmu T. A. Edisona), který v hotelu U Černého koně v ulici Na Příkopě promítal od 18. října 1896 do 17. ledna 1897. Zdeněk Štábla, *Data a fakta z dějin čs. kinematografie 1896–1945. I. svazek*. Praha: Československý filmový ústav 1988, s. 26–28 (interní tisk).

tie cestopisné, divy přírody, umění a industrie, světová města a výjevy z cizích zemí a krajů, život a zvyky různých národů, honby na divokou zvěř, poutavá dobrodružství, scény sportovní, závody, veselé příhody, mistrně volená čísla komická a humoristická, výpravné hry, senační události, pohádkové a magické iluze, napínavá dramata a příběhy ze života, scény románové a ze světa snů a podobně.

Dalo mnoho těžké práce poučiti návštěvníky, že v biografu jsou první místa vzadu; mnohdy nemilé výstupy se odehrály zabloudila-li sem tam na tu — komedii, jak biograf tehdy inteligence velmi ráda křtila, leckterá milostivá paní, kterážto v místě byla na špici smetánky, nemohla pochopiti, že — Bože nedopouštěj — v biografu měla seděti až — v poslední řadě, kdežto Máry nebo Anna, která musila milostivou doprovázeti, měla seděti v prvních řadách.

Těžkou vinu nesou i tehdejší úřady. Buď z nepochopení či úmyslně z nenávisti ke kinu, když toto počínalo se po živnostensku provozovati, bylo zařazeno mezi kolovrátkáře, medvědáře, potulné sumáře a podobné světooběžníky.

Tím bylo tehdejší příslušníkům kin vypáleno ono „Kainovo znamení“. Živnost jejich, do níž mnohý vložil úspory za léta, jmění celé rodiny i příbuzenstva, závisela na odvolatelné licenci — milosti — dle pověstného „prüglpatentu“ z r. 1836,⁷⁾ a dle toho bylo též s průkopníky biografu zacházeno na mnohých a mnohých úradech hůře nežli s cikány a potulnými komedianty. Dnes mnohý rozhodující úředník nedovede se ani ve snu vžít do duševní trýzně mnohých z nás, kteří jsme celé mládí, životní energii, jmění celé rodiny věnovali kinu v dobách cestování s podniky, kdy všichni od obecního policajta do c. k. okres. hejtmana či c. k. místodržitelského rady, nám svými šikánami oslazovali kinoživot, a nyní, když po letech kino přichází do období, kdy už to není — komedie, jak právě tito různí příteříčkové kino nazývali, po trpce prožitých desítiletích máme míti stále obavu o další existenci svoji a svých rodin.

Již postup před léty při šetření před udělením licence tehdejšími žadateli mimo polic. obvod nepřispěl nikterak k účtě. Tak jsem sám též osobně zakusil při žádosti o povolení, jež doložena byla spoustou příloh, takže téměř celá alfabeta byla by nestačila na označení jejich, bylo jich tehdy od A do M. Třeba že k žádosti přiloženy byly všechny možné přílohy, jednoho dne objevil se v bytě c. k. četník v plné parádě v průvodu obecního policajta k vůli šetření stran žádosti o povolení biografu.

(Pokračování).

(Pokračování.)

První otázka, týkající se majetkových poměrů, se strany pana c. k. četníka byla: „kde na to vezme te“; ovšem, když c. k. četník vyšetřoval, tu ovšem musil vyšetřovanec „bráti“. Návštěva c. k. četníka s obecním policajtem v bytě před lety, ve společnosti tehdejší lpějící na různých predsudcích, byla znamením, že nevinný žadatel o povolení buď „vyloupil banku“ nebo spáchal aspoň „jednu vraždu“. A to byl počátek vypalování „Kainova znamení“ žadateli o biograf, jež končilo v dobrém případě onou známou fialovou knížkou — licencí —, jež zařadila žadatele dle pověstného dekretu z r. 1836 mezi různé světooběžníky již shora uvedené.

Těžko se tehdy a trpce nesla různá ta šetření; stačí vzpomínka na prvou moji žádost před 20ti léty, kterou jsem dostal co nejrychleji zpět, neb stačilo panu c. k. četníkovi, že jsem byl členem cvičitelského sboru sokolské jednoty a jednatelem odboru Severočeské jednoty, a již tím označen jsem byl co „člověk politicky nespolehlivý“... Jak za tehdejší doby se nám těžce pracovalo, jak stroje a zvláště filmy

7) Zásady o policejním dozoru nad kočujícími skupinami herců, provazolezců, gymnastů, hudebníků atd. Dekret dvorní kanceláře z 6. 1. 1836, sv. 64, č. 5 Sb. zák. pol.

bylo těžko opatřit, nemají dnešní kinematografisté ani ponětí. Pramen vypátrati bylo velice nesnadno, poněvadž zasvěcenci chránili svá tajemství přespráši pečlivě; v případě, když získána adresa, vyklubal se z toho na konec podvodník. Jak vím, sám kol. Ponrepo zaslal jednou as 500 zl. do Hamburku na filmy, a výsledek byl, že neviděl ani filmy ani peníze.

Chtěl-li někdo viděti stroj, musil zaplatiti 50–100 Mk. za předvedení, jež po uskutečněné objednávce se odečtly, jinak zůstal obnos ten firmě jako náhrada za náklad na předvedení.

Filmy kupovali jsme na „délky“, což byla míra 15 metrů; ovšem film byl 9, 10–12 m a byl též počítán za „jednu délku“; byl-li 22–25 m byly to již „délky dvě“. Mám z té doby uschovaný tahák z r. 1902 „Sopka Mont Pellée na ostrově Martinique v činnosti“ celých 9.5 m dlouhý i v originální krabičce.⁸⁾ Prvý film, který byl ohromný svojí délkou, a jehož jsem byl majitelem byl: „cesta na severní točnu,“ — ohromné dílo ve 3 epochách v celkové délce všech tří epoch 86 m.

Tehdejší podnikatelé, poněvadž bylo filmů málo a kratičkových, nastavovali svá představení⁹⁾ buď promítáním obrazů skioptikonických, nebo filmy, které toho dovolovaly, jako ku př. varietní umělec, různé tance apd. upravily se na tak zvaný film bez konce: slepil se začátek a konec dohromady, a takovýto film promítal se, jak dlouho bylo libo. Umělec nebo tanečnice sice dělali stále totéž, ale tehdy kritika nebyla na takovém stupni jako dnes.¹⁰⁾ V letech 1900–1905 již objevila se celá řada cestovních podniků, v Praze pak kol. Ponrepo na čas hostoval v Orientě, na Vinohradech, v obchod. krámě ve Smečkách, v býv. Nár. kavárně ve Vodičkově ulici, v létě pak v zahradách na Klamovce, v Nuslích, na Žižkově, až zakotvil v Karlově ulici co stálý podnikatel. V Orientě usídlili se na čas brí Oeserové, Na Slovanech objevuje se „Divadlo Illusion“ řízené A. Jalovcem, jež později přesídlilo na Václavské náměstí, a v Bubnech v ohradě se stanem, vlastní lokomobitou a obrovským výstavním orchestrionem L.[ouis] Prais[s] ze Ženevy. Za ruským kostelem na Starém městě „The Wonder Bio-Comp“, jež bylo pro Prahu tehdy lákadlem svým pohádkovitým osvětlením několika sty žárovek a obloukovek. V Orientě po osvědčení se podniku brí Oeserů objevuje se Kino-Orient co stálý podnik a na Václavském náměstí již shora jmenované Bio-Illusion, dále Bio Kosmos na Příkopech, Bio Elite na Poříčí atd. Těchto několik podniků pak v r. 1908 rázem rozmnoženo as 12 podniky po Praze, a od toho roku stále se množí a stále též zanikají.

Z prvních podniků umístěných ponejvíce v hostinských sálech pomalu vyrostla dnešní přepychová kinodivadla, jichž majitelé nevědí o starostech prvních kinematografistů, kteří jim půdu připravovali.

Promítací aparáty byly velmi primitivní, ochranných opatření dnešních nebylo vůbec, film prostě byl nastrčen na horní ose a dole pod aparátem padal do připraveného pytle; každý obraz měl svůj pytlík, v němž jako hoblovačky byl po předvedení uschován. Ovšem důmysl kinematografistů pokračoval, snažili se pořídit mechanický navinovač, aby film nemusil býti do pytle chytán. A první mechanický navinovač, jenž nikdy neselhal, byl „pan kluk“, jenž za vstupenku na příští den usadil se pod aparátem a film na navinovači navíjel; později tento „patent“ vystřídán dnešním automatickým navinovačem při aparátech novějších modelů.

(Pokračování.)

8) Jandáček v roce 1937 a 1942 ještě dodal: „To byla tehdy ‚aktualita‘ při katastrofálním zemětřesení — začátek dnešních týdeníků.“

9) Také v roce 1937 a 1942 Jandáček délku těchto programů upřesnil na 140–180 metrů.

10) Roku 1937 a 1942 tato věta zněla: „Umělec či tanečnice dělali stále totéž, ale tehdejší návštěvníci byli spokojeni.“ K tomu byl doplněn odstavec „Později se rok od roku programy prodlužovaly, až v r. 1909 přišel první film ve třech dílech „Bílá otrokyně“ v délce 900 m.“

(Pokračování.)

Za svítivo používalo se ponejvíce acetylénu nebo světla Drumondova. V r. 1907 zakázáno používat jiných světél mimo světla elektrického, a tím celé řadě kolegů znemožněno cestování, poněvadž opatření pojízdné centrály bylo nákladné. A tu cestovní kina soustřeďovala se do měst, kde bylo možno použití proudu elektrického, a právě v těchto městech pak, kde jindy jeden podnik za rok pořádal představení, nyní do roka hostovalo podniků několik.

Jednou zajímavostí v prvních dobách byla tak zvaná prohlídka zařízení a aparátu, když podnik rozbil svůj stánek k produkcím, obvykle v místech se sídlem c. k. hejtmanství. Prohlídkou zařízení a aparátu byl pověřen obvykle úředník hejtmanství nebo c. k. profesor fyziky ze střední školy, ba i někdy tato funkce svěřena panu veliteli dobrovolného sboru hasičů, — povoláním třeba ševci, — ten přec musil kinu rozumět, třeba zařízení kina v životě neměl příležitost spatřiti. Mnohdy přišel seriosní úředník, upřímně řekl, že přichází vykonati prohlídku aparátu, tento že dosud neměl příležitost viděti, tudíž aby ho podnikatel poučil; někdy ovšem přišel pán, který měl patent na rozum — a to byla podívaná pro bohy. Mimochodem stojí za vzpomínku tak různá epizoda s leckterými pány veliteli hasičských sborů. Všelijaká ta nedorozumění nynějších majitelů kin nestojí ani za řeč oproti různým požadavkům dříve hlídkami kladených; co by tomu dnešní kinomajitelé řekli, že když představení bylo v nejlepším, žádáno bylo, by byla opatřena kád' s vodou pod projekční plátno pro případ, že by od tak prudkého světla se vznítilo, a to svého času stalo se nedaleko Prahy. Ovšem dotýčný pan hasič neopoměl [sic!] v plné zbroji přijíti mezi obecnstvo na stráž se zapáleným viržinkem a upozornění, že na místo kádě s vodou stačí kbelík vody na to jeho viržinko, stačilo na jeho blamáž.

Censura filmů prvá léta neexistovala vůbec a pozdější léta pak byla velice roztodivná. V různých městech, kde byla sídla c. k. hejtmanství, mnohdy musely se programy dopoledne předváděti, a cest. kinomajitelé mohou o rozmarech cenzur vypravovati neuvěřitelné pohádky. Mnohý film na jednom místě prošel s pochvalou, na druhém fiasko, film strhán až bůh bránil. V Praze nebyla censura až do r. 1910, až když kino dle náhledu různých veličin stávalo se „školou zločinců“, a když 23. června 1910 okresní školní rada zakázala návštěvu kina dětem a když neustále poukazováno na škodlivost kin, tu c. k. policie vzala na se[be] censuru, vysílajíc vždy na nový program svého funkcionáře — úředníka. Přes to štvání proti kinu ani v nejmenším neochablo. Nejlepším dokladem nenávisti proti kinu jest schůze na staroslavné radnici pražské dne 8. dubna 1911, kdy okresní školní rada zamítla návrh kol. [Františka] Tichého na pořádání vzorných představení pro školní mládež za dozoru pražského učitele p. Kesla. Zamítnutí, to byl výsledek, jaký ani největší pessimista neočekával.

Dále pak následoval zákaz návštěvy biografů středoškolským studentům.

R. 1911 dostala jistá vídeňská půjčovna záslusk na pražská kina, chtějíc řadu jich skoupiti, aby s výhodou umístila svůj filmový materiál, a tu právě as v polovici roku ozývá se přání celé řady kolegů v hesle: „Zřídme českou akc. půjčovnu“, ale heslo zapadlo a věc dobře myšlená se neuskutečnila. Jen bio Illusion počíná pořizovati české titulky do filmů. Skutek, který na tehdejší dobu nebyl dle zásluhy oceněn. Peníze za filmy však putují dále do německo-vídeňských půjčoven — a opět dobrá věc zanikla pro nepochopení.

R. 1912 v lednu rozeslala kancelář ministerstva vnitra oficiální přípis, v němž zdůrazňovala nutnost upravení licenční otázky pro kina. V březnu 1912 svolána anketa do Vídně a účastníky bylo možno rozdělit na tyto skupiny: 1. Autonomní úřady, (hasičské, stavební, policejní). 2. Majitelé [sic!] kin. 3. Operatéři. 4. Průmysl. 5. Technika. 6. Divadla. 7. Paedagogika a spolky pro ochranu mládeže. 8. Zástupci zdravotnictví. Anketa trvala tři dny a za české kinematografisty přítomen byl kol. Max St. Kock.

(Pokračování.)

(Dokončení.)

Dne 11. června 1912 v místnostech u Pinkasů konala se ustavující schůze: založen samostatný spolek českých majitelů kin se sídlem v Praze, do té doby byli jsme odbočkou vídeňského svazu.

Předsedou zvolen M[axmilián] St[anislav] Kock, jednatelem O. Bouček, pokladníkem F[rantišek] Tichý. V září 1912 výnosem ministerstva vnitra vydáno nařízení o provozování živnosti kinematografické.

Z časopisů odborných prvním byl měsíčník „Český kinematograf“, jenž ku konci r. 1912 dokončil svůj druhý ročník a zastaven pro nepochopení. Současně s ním začaly vycházeti „Kinematografické listy“, zašly však na úbytě po několika číslech. V roce 1913 byly dožadovány a nařízeny změny dle nového minist. nařízení ze září 1912,¹¹⁾ a zavedena censura filmů, jež po ocensurování vydávala na každý obraz známou červenou censurku.

Roku 1914 rozvířením světové války rozmach kina zadržen, za to doba po převratu r. 1918 znamená šílený hlad po kinech.

[...]

Vzpomínky Josefa Jandáčka byly vydány ve *Zpravodaji Spolku českých majitelů kinematografů*, následně *Zpravodaji Zemského svazu kinematografů v Čechách* v pěti pokračováních. V této edici byly zkráceny o úvodní pojednání, v němž autor obsáhle popisuje vynálezy z 19. století, které vedly až ke vzniku kinematografu, a závěr, v němž se autor pohoršuje nad nedostatečným právním rámcem pro provoz kin po roce 1918. Josef Jandáček, *Přehled vývoje biografu a vzpomínky na jeho počátky v Čechách*. *Zpravodaj Spolku českých majitelů kinematografů* 1, 1921, č. 15 (1. 12.), s. 186–187; č. 16 (15. 12.), s. 204–205. Týž, *Přehled vývoje biografu a vzpomínky na jeho počátky v Čechách*. *Zpravodaj Spolku českých majitelů kinematografů* 2, 1922, č. 2 (15. 1.), s. 18–19; č. 4 (15. 2.), s. 56–57. Týž, *Přehled vývoje biografu a vzpomínky na jeho počátky v Čechách*. *Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách* 2, 1922, č. 5 (1. 3.), s. 76–77. Tyto vzpomínky v mírně upravené a zkrácené podobě Jandáček otiskl ještě dvakrát: Týž, *Jak jsme kdysi začínali...* *Filmový kurýr* 11, 1937, č. 25 (18. 6.), s. 7, 10. Týž, *Jak jsme kdysi začínali...* *Filmový kurýr* 16, 1942, č. 8 (20. 2.), s. 2–3.

11) Nařízení ministerstva vnitra ve shodě s ministerstvem veřejných prací ze dne 18. září 1912, č. 191 ř. z., o pořádání veřejných představení kinematografických.

II.

Josef Jakoubek (1862–1942)**Jak jsem se stal kinematografistou***(Z pamětí průkopníka české kinematografie Josefa Jakoubka.)*

–ce. Jedním z průkopníků české kinematografie je Josef Jakoubek, dnes 81letý veterán, bývalý majitel kinematografických licencí pro Prahu, Čechy, Moravu, Slezsko, býv. Horní Rakousy, Lublaň a Chorvatsko. Pan Jakoubek napsal několik úryvků ze svých pamětí, které tu zachycujeme v jejich původním slohu.

Není snad druhého oboru, jenž by se mohl rovnati v takové oblibě a pochopení i v urychleném svém vývoji, jako je kinematografie. O tom, jak jsem se stal kinematografistou, jedním z prvních průkopníků — aby aspoň malá památka po mně zbyla — dnes jako 81letý veterán, chci vylíčit prostými slovy některé, dnešní generaci již neznámé, ale dosti zajímavé úryvky o tom, jak jsme to tehdy na začátku „točili“ a vedli.

O počátcích kinematografie četl jsem vše, co se mi tehdy dostalo do rukou. Rovněž můj syn Josef, povoláním drogist, jako dobrý fotoamatér zajímal se o tuto novinku velice. Bohužel, nedočkal se nynějšího rozmachu, odešel ve věku 44 let.

Doma jsme o věci takřka každodenně pojednávali. Jednoho dne mne syn překvapil návrhem: „A víš co, tatínku? Kup si kinematograf.“ Jeho návrh přišel jako na zavolanou. Ihned jsem počal hledati různé prameny, pojednání a zahraniční firmy, které se tímto oborem zabývaly. Po delší korespondenci nalítl jsem na ohromnou reklamu jednoho Poláka, jakéhosi Lubčinského, z Berlínu, u něhož jsem objednal promítací přístroj a několik filmů. Tehdy se — jak známo — kupovaly filmy ještě za hotové, půjčoven nebylo.

Po dojití a vybalení přístroje zjistil jsem, že jsem obdržel úplný brak. Vypadal jako peccíci trouba od plechových kamen a k nějakému promítání naprosto nezpůsobilý, jak jsem hned zjistil se svým přítelem, starým optikem a soudním znalcem na skioptikony.

Nezbývalo tudíž nic jiného, než urychlená reklamace. Písemná by byla zdlouhavá a tak jsem se sebral a druhý den jsem byl v Berlíně. Vyhledal jsem na Friedrichstraße „ohromný“ závod Lubčinského, jednu místnost 3 × 4 m ve dvoře činžáku. Že jsem byl nepříjemně překvapen, nemusím ani uváděti.

Na vrácení kupní smlouvy, resp. ceny za tento šmejda nebylo ani pomyšlení. Po dlouhém tahání nabídl mi p. Lubčinski místo přístroje filmy. Protože jsem neměl jiného východiska, přistoupil jsem. Vybral jsem si několik filmů, mezi nimi „Průvod cirkus Barnumova“, který byl slušný a pro obecenstvo tenkrát tažný.

Teprve pak jsem vyhledal firmu Pathé Frères z Paříže, která měla tehdy v Berlíně filiálku. Tam jsem konečně došel uspokojení a stroj se velmi osvědčil. Dlouhou dobu nepotřeboval oprav a po všech stránkách byl prvotřídní. Také jsem celá léta mého působení zůstal této firmě věren.

Tou dobou, jak jsem již uvedl, půjčovny filmů ještě nestávaly; filmy se platily podle délky za hotové. Za metr černobílého filmu jsme platili 60 krejcarů, za krásně ručně kolorovaného 1 zlatý. Také se tehdy nenatáčely filmy zvláště dlouhé. Byly to většinou jen komické filmy, žádné tragedie, nebo filmy cestopisné a jen sem tam nějaké delší.

Později jsme jezdili pro filmy do Wienu, kde měli Pathéové sklady a zároveň místnosti k předvádění na výběr. Tam jsme také jednou viděli po prvé zvukový film. Byl to kohout, který velmi zvukně zakokrhoval. Jako první pokus a novinka budoucnosti bylo to velmi zajímavé. Jednou jsem dopsal také firmě Gaumont v Paříži. Obratem mi poslala bednu filmů, v ceně asi 4500 K, na ukázkou a na výběr. A to mne vůbec tam neznali. Vybral jsem si asi polovinu, ostatní vrátil. Byly to vesměs bezvadné kusy, které měly úspěch.

Když jsem se vrátil z Berlínu, máje již vše potřebné nakoupeno, podal jsem si žádost k místodržitelství o povolení produkce se světelnými obrazy pomocí skioptikonu, které bylo vyhověno. Mezitím napsal jsem žádost jinou o licenci na kinematograf s odůvodněním, že skioptikon netáhne a nekryje takřka ani cestovní výlohy.¹²⁾ Než byla tato žádost vyřízena, hrál jsem se skioptikonem a po přestávce, v druhé polovině, jsem „mrskal“ filmy. Nikde jsem nenarazil, ježto tehdy ani úřady dobře nevěděly, co je to skioptikon a co kinematografie.

Pokračování

Zároveň se žádostí o licenci pro Čechy podal jsem si další žádost do Brna pro Moravu. Také ta byla kladně vyřízena.

Když vypukla rusko-japonská válka, měli jsme již řadu časových filmů a scenerií z námořních bitev. Než tyto obrazy došly, vypomáhali jsme si staršími snímky z války čínsko-japonské, vydávající je za obrazy z války rusko-japonské. Bylo to sice klamání obecnstva, ale zcela nevinné. Nic se nestalo, všechno prošlo.

První naše představení začalo ostatně v Nymburce, v sále hotelu „U města Prahy“. Zahájeno bylo tím, že mi při zatemňování na odpolední dětské představení uklouzly na hladké parketové podlaže štafle a já jsem spadl s výše 4 m na podlahu. Příjemné to nebylo, ale nic se nestalo a šťastně jsme odpolední představení sehráli.

Z Nymburka jsme pokračovali přes Městec Králové, Chlumec n. C. a jiná města, až jsme se dostali na Moravu.

Při druhé cestě Moravou navázal jsem styk s moravským studentským spolkem Radhošť a uspořádal s jejich souhlasem turné po 33 moravských městech s přednáškami o Japonsku, doprovázenými Vrázovými obrazy. Po přestávce hrál jsem filmy. Členové a příznivci Radhoště starali se již měsíc napřed o sál, dělali nám předběžnou reklamu, prodávali lístky, uváděli návštěvníky, kontrolovali příjem, neboť jedno z představení bylo určeno pro spolek.

Po tomto turné jsme se vrátili opět do Čech, kde po projití všech měst uvnitř Čech přesídlili jsme do pohraniční oblasti a prošli městy Trautenau, Reichenberg, Aussig, Bodenbach, Teplitz, Dux, Karlsbad, Eger,¹³⁾ pak Pošumavím do Budějovic a odtud na Českomoravskou vysočinu. Když jsme skončili, měl jsem již licenci pro gew. Ober-Österreich až do Salzburgu; ty jsme celé procestovali.

Při prvním cestování Moravou stihla nás vážná nehoda. Bylo to v Jaroměřicích. Po představení rozpoutala se jedné dusné srpnové noci prudká bouře. Blesk stihal blesk. Uhodilo do hostince p. Humbálka, kde jsme hráli. Začalo hořet. V sále jsme měli od posledního představení dva pytle rozvinutých filmů. Spali jsme v pokoji sousedícím se sálem, kinooperatér na divanu v sále. Okamžitě jsme se vzcho-

12) Josef Jakoubek z Jaroměře požádal o toto povolení České místodržitelství v Praze v roce 1903. Podle dochovaných podacích protokolů udržoval písemný styk s místodržitelstvím až do roku 1910. Srdan Knežević, Žadatelé o udělení prvních kinolicencí v Čechách (1896–1910). *Iluminace* 6, 1994, č. 2, s. 119–126.

13) Jedná se o česká města Trutnov, Liberec, Ústí nad Labem, Děčín, Teplice, Duchcov, Karlovy Vary a Cheb.

pili, vynesli filmy, bomby s kyslíkem, kinooperatér strhnul promítací plátno. Než se plameny rozšířily, měli jsme všechno venku. Tenkrát jsme ještě neměli bubnů, filmy běžely prostě do pytle. S počátku jsme promítali t. zv. Drummondovým světlem s kyslíkem nebo vodíkem. Tento byl však velmi nebezpečný a musili jsme být velmi opatrní. Ale za celá léta našich produkcí se nám nikdy nic nepříhodovalo. Také ochranných kabin tehdy nebylo. Stačily čtyři stojany, zapuštěné do podlahy a otočené obyčejnou černou podšívkou. Tato „bouda“ se přikryla i se shora. Teprve později byly nařízeny kabiny železné, ocelové a místo dosavadního Drummondova světla, světlo elektrické s motorkem a dynamem. To byl již transport obtížnější a také dražší.

K dobré jasnosti obrazu napomáhalo také promítací plátno. Bylo veliké asi 3 × 4 a tuhé (asi jako náprsenka). Tuhá plocha plátna nepropouštěla světlo, čímž jasnost obrazů neobyčejně získala. Plátno se svinovalo při transportu. K tomu sloužila dlouhá bednička. Někde to činilo na lokálkách potíže, ale všechno se překonalo, vždycky jsme si věděli rady.

Kinooperatérem byl u mne Jan Mensi, bývalý rakouský důstojník, který se svou ženou rodem Polkou věnovali se práci s nevšední láskou a oba snášeli s námi příjemné i nepříjemné cestovní radosti. V Hradci Králové mne opustili, neboť převzali vedení Urbanova kinematografu. Ale neúprosná smrt zbavila ho — jak jsem se později doslechl — života. Škoda ho. Byl to svědomitý a milý člověk.

Bylo nutno hledat novou sílu. Hostovali jsme v záloženském sále v Lounech, kde jsem právě zaučoval nového kandidáta kinematografie, svého dobrého přítele, pana Maxe Kocka, pozdějšího ředitele [kina] Passage v Praze. V Lounech se mi nabídl jakýsi Antonino, jinak Antonín Klička z Příbramě, zkušený a osvědčený impresario velkých podniků jako byl cirkus Schumannův, Sarasányho, Beketův, Kludského a j. Byl právě bez angažmá, a tak jsem ho přijal. A opět nechybil. Klička byl kapesním vydáním takového Barnuma. Nic mu nebylo nemožného, nic těžkého, věděl si hned ve všem rady. Sebral se po představení, třeba v 11 hodin a šel do nejbližšího města hledat a opatřit pro nás představení. V předběžné reklamě uměl chodit. Vyjednával místa, lepil plakáty, roznášel po domech letáky, hrál při představení na gramofon, zkrátka nezmar v každém ohledu.

S Kličkou jsem prošel opět celým pohraničím, začali jsme 1. září 1900,¹⁴⁾ odjeli pak do gew. Ober-Österreich až k Salzburgu, odkud jsme se vrátili, aniž bychom absolvovali Lublaň a Chorvatsko, kde jsme měli rovněž už licence. V Praze na Žižkově v zahradě Bezovky a na Klamovce v Košířích pořádal jsem letní zahradní představení.

Tehdy jsem si opatřil povolení školních inspektorátů pražských a předměstských škol k promítání přednášek „dějiny české slovem i obrazem“, které se setkaly s vřelým přijetím žactva a oceněním učitelstva.

Také africký cestovatel Štorch našel zálibu v mých světelných obrazech a požádal mne o promítání svých cestopisných obrazů z Afriky. Mimo něj vyhledal mne také pan farář Brož z Podolí se žádostí, zda bych mu nepromítal světelné obrazy při jeho přednáškách o pouti do Lourdu.

(Pokračování)

(Dokončení)

Všechno to cestování bylo velmi zajímavé a těšilo mne. Volného času jsme užívali — když nebylo dětské představení — k procházkám po okolí, vymetli jsme kdejakou zříceninu hradu a jiné historické památky. Někdy jsme zase pekli na ohníčku brambory. Jednou, právě jsme se stěhovali z Friedlantu do

14) Jak bylo zmíněno výše, žádost Josef Jakoubek podal až roku 1903, rusko-japonská válka probíhala v letech 1904–1905, rok 1900 tedy bude chybný.

Heinersdorfu,¹⁵⁾ přidružil se k nám opravdový černocho, abychom ho vzali do služeb, že se se svým zaměstnavatelem, také černochem, který cestoval s různými hady, rozešel. Že nám bude roznášet plakáty. Nemohli jsme se ho zbavit. Ale ukázal se jako velmi nespolehlivý, nejráději spal. A k práci nebyl vůbec. Tak šel, odkud přišel.

Podané je, že mne v celém Sudetenlandu znali pod jménem Herr Pathé. To proto, že můj podnik se jmenoval „Pathé's Kinematograph“. To se doneslo až do Wienu, kde měla pařížská firma filiálku, a ta mne žádala za vysvětlení o přisvojování si jejich jména. Napsal jsem jim, že označení je správné, neboť promítací stroj je od nich a také se tak jmenuje a já užívám jen tohoto označení. Tím byla věc vyřízena.

Po zařízení elektrického osvětlení bylo potřeba změnit název podniku. Tak se pojmenoval „The Royal American Wonder Bio Co“. Také jsme si osvojili něco barnumského. Vydávali jsme vstupenky se slosovacím číslem jako poukázku na určitou výhru. Slosování se provádělo o přestávce dvěma návštěvníky kina. Číslo, které vyhrálo ten který den, dostalo pětikilovou krabici cukru, nebo husu, kuřivo a jiné předměty, vesměs dobré a cenné věci. A tak jsme cestovali vesele dál ke spokojenosti obecnstva. Byli jsme všady známi a všude jsme měli dobré renomé.

Zvláště omladina se na nás těšila. Sotva nás spatřila přijíždět, už nám dělali reklamu: „Kluci, přijel biograf, víte ten s těma dlouhejma fousama“. Mne si totiž každý dobře pamatoval.

Veselou upomínku mám také na představení kina Karla Kludského, jehož jsem dobře znal. Byl to jeden z cirkusového houfu bratří Kludských. Karel měl za mých časů také kinematograf, ale docela primitivní. Před každým obrazem ústně ohlašoval, co který obraz znamená a jak postupuje. Tehdy, jak jsem již řekl dříve, padaly filmy po promítnutí do pytlů. Na to dával obvykle pozor některý kluk z obecnstva za volný lístek. Kludský měl mezi svými filmy také primitivní „Křížovou cestu“, při které obecnstvu obšírně vykládal. Jednou se stalo, že nepozorností dozírajícího kluka vyběhl film z pytle, právě když ohlašoval: „Kristus na hoře Olivetské“. Když zároveň viděl, co se stalo, obořil se na kluka: „Co tam ten kluk dělá?“ Vypadalo to, jakoby to patřilo k filmu. Že se v zápětí rozlehl v hledišti nehořlavý smích, nemusím zvlášť vykládat.

Jednou zase, to jsem jezdil ještě s Drummondovým světlem, pořádal jsem představení v Libčicích n. Vlt. Sál byl vyprodán. Chystám se rozsvítit světlo, to však ne a ne hořet, prskalo, dělám vše možné, prohlížím všechno, ale všechno marné. Tak jsem musil představení odříci. Teprve druhý den jsme na to přišli. Dodavatel mi poslal místo kyslíkové bomby obyčejnou, naplněnou vzduchem, jehož se užívalo k plnění automobilových obručí. Pak ovšem to nemohlo hořet.

Tak jsme cestovali dlouhá léta. Příjmy bývaly dosti slušné, ale také vydání bylo značné, cestovní výlohy, poplatky a pod. Vytloukali jsme často klín klínem. Začal jsem s nepatrným kapitálkem, o nějžákých větších úsporách nemohlo být řeči. A ty ještě pohltily nemoce, úmrtí v rodině a jiná vydání. Přišly ještě horší doby. Štrapacemi v nepohodě, v létě v zimě, neustále na cestách, tělo konečně řeklo své ne. A tak jsem byl nucen zvolit si jiný způsob života a přijal jsem místo jako správce archivu a kancelářská síla u firmy ve Wienu, kde jsem byl zaměstnán celých 10 roků. Zato jsem byl odměněn takto: ředitelem firmy byl nějaký Nowak, Žid, který mne vždycky chválil, ale k nemocenskému pojištění mne nepřihlásil. Když to prasklo, neměl jsem zajištěný potřebný počet pojištěných měsíců. A tak po letech putování po městech a venkově s kinematografem, byl mi za 10letou poctivou práci v kanceláři vyměřen invalidní důchod 12.50 K.

15) Z Frýdlantu do Jindřichovic.

Tak končím své zápisky pionýra kinematografie, které jsem nikdy hanbu neudělal. Snad jsem svou poctivostí přispěl k tomu, že dnes je kinematografie tak ohromným podnikem, kam se denně scházejí miliony a miliony návštěvníků. Bylo to krásné, stát u kolébky tohoto převratu na počátku našeho století.

Vzpomínky Josefa Jakoubka byly vydány ve *Filmovém kurýru* ve třech pokračováních. –ce., Jak jsem se stal kinematografistou. *Filmový kurýr* 16, 1942, č. 43 (23. 10.), s. 2; č. 44 (30. 10.), s. 2; č. 45 (6. 11.), s. 2.

III.

L. T. Stroupinský

Dvacet let nazpět do minulosti

Ne neprávem se dnes říká, že příliš rychle žijeme. Přispívá k tomu jistě v první řadě ohromné vypětí ve všech průmyslových odvětvích a technice vůbec a potom samozřejmě uspořádání soukromého života jednotlivce i celku vůči tomu všemu.

Dnešek patří radiu a filmu. Není druhého oboru, ve kterém bychom se za poslední léta dopracovali takových úspěchů. V této době pekelného ruchu a shonu nelze nevrátit se o necelá dvě desetiletí zpět do minulosti a nevzpomínati trochu umírající poesie kočujících kin, která v hojném počtu ještě v letech předválečných putovala po našem venkově od města k městu a od dědiny k dědině.

Příjezd kočujícího kina býval na maloměstě velikou událostí. Nebyla to jen mládež, které se nechtělo ani do školy, když před hostincem „U lva“ nebo „U jelena“ zastavil těžký vůz s benzinovým motorem, a potom několik povozů s nezbytnými rekvizitami. Byli to i usedlí měšťané, kteří vydrželi tu stát celé hodiny. Již tři, často i více dnů předem objevily se na všech nárožích veliké barevné plakáty, které hlásaly, že toho a toho dne přijede do města „Grand bio Kludský“¹⁶⁾ a jako zahajovací představení že se bude dávat „Dobytí Port Arturu“.

Navečer už byly oknem nataženy do sálu silné dráty, kde byla umístěna projekční kabina. Před hospodou svítila mohutná obloukovka. Motor jednotvárně „štěkal“ do večerního ticha a kluci, seč mohli, přinášeli do velkých sudů vodu, za což měli slíbený volný vstup.

Ostatní, jimž se nepodařilo dostat se takto do služeb majitele kina, obcházel smutně hostinec. Neztráceli však naději, že se jim podaří proklouznouti dovnitř. Ve dveřích však seděla robusní starší paní, která se nedala nijak ošáliti, takže omladině nezbylo než čekat do přestávky, kdy se mohl dostat „na černo“ do sálu každý.

Sál býval v pravém slova smyslu přecpán. Židle vedle židle, a často i v uličkách byly přistavovány lavice pro ty, kdož si zaplatili na místa k sezení a přišli trochu pozdě. Vzadu za projekční kabinou byla místa k stání a i mezi dveřmi přilehlých lokálů tísnila se hlava na hlavě.

U plátna dole byl postaven malý stolek s gramofonem, jehož trouba byla obrácena přímo do hlediště. U stolku zaujal své místo mladík, který během promítání neustále natáčel stroj a měnil jehly: Desky zpravidla neměnil, protože jich také mnoho nebylo. Jeden valčík „Na vlnách Dunaje“ vystačil mnohdy po celé představení.

U druhého stolku postavil se starý pan Kludský, který tu zastával funkci dnešní zvukové aparatury. Nezbytnou hůlčičkou v ruce gestikuloval, tlumeným, ale jasným hlasem vyprávěl děj právě promítaného filmu. Film, který neměl ani titulků, byl často tak opotřebován, že se ustavičně trhal a stroj šel na prázdko.

V pátek se nehrálo. Hlasatel to také ve čtvrtek ke konci představení oznámil: „Zítra se nehraje, an je pátek.“

16) Z rodiny Kludských minimálně osm příslušníků (včetně čtyř žen) od roku 1901 provozovalo několik na sobě nezávislých kočovných kin. Viz Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před rokem 1945*. Praha: Československý filmový ústav 1979, s. 121 (rukopis).

V místě zdržel biograf podle toho, jak měl četnou návštěvu. Obyčejně však tak dlouho, pokud nepřehrál všechny filmy, které sebou vozil.

Že by neměl návštěvu, nemohl si v tehdejší době stěžovati na venkově žádný. A když byl pobyt u konce, složily se instrumenty a jelo se o dědinu dál...

L. T. Stroupinský, Dvacet let nazpět do minulosti. *Filmový kurýr* 5, 1931, č. 21 (22. 5.), s. 2.

IV.

Karel Poláček (1892–1945)

Vchod do Národního domu byl ozdoben plakáty a na nich byla vyobrazena dívka s rozcuchaným účesem, kterou objímal muž v námořnickém stejnokroji. V oknech byly vystaveny fotografie; snivé krajiny, zpěněné vodopády, plachetnice na vzdouvajícím se moři i podobenky filmových herců. Lidé se dívali na vystavené fotografie a pak proudili dovnitř.

Žebrák Chlebound plížil se kolem vchodu, také se zastavil před plakátem a žvýkaje zapadlými čelistmi, civěl na fotografie. Slýchal, že uvnitř je viděti pohyblivé obrázky; prý tam ukazují stromy, jimiž zmítá vítr, zčeřenou vodu, mračna, která plují po obloze, stíny lidí, kteří pobíhají po bílém plátně, pohybují rukama a dělají, jako když mluví; také obraz vlaku, jenž se řítí po kolejích a pouští bílou páru; všechno je prý jako živé.

Rád by vklouzl do sálu, aby spatřil ten div. Mohl by zaplatit vstupenku; vždyť mu v kapse zvoní měďáky i niklové mince. Avšak tato zábava je pouze pro pány. Však to bylo tenkrát pobouření v okresním městě, když se dověděli, že byl na jarmarku a koupil si tam sladkosti.

Sedlák, který jej uviděl, zastavil se v městě, ačkoli tam neměl nic na práci, a v hospodě rozhlásil, že se Chlebound v polích krmil cukrovím. Milosrdní lidé byli rozhořčeni a ukazovali mu dveře.

— Moc jsem si ublížil, — vzpomíná žebrák, — křičeli na mě a dupali. Div jsem nedostal na hřbet. Patří mně to. Sladké od cukráře a tlusté od uzenáře je jenom pro pány... —

Uviděl přicházeti Kamila, syna obchodníka Štědrého. Vede se s dámou s bílým turbanem, ozdobeným štětkou. Chlebound ví, že je to Kamilova manželka. Již včera zvěstoval nuzákům, kteří se shromáždili na schodišti obecního chudobince: — Přijel vlakem a byl celý nový... jemný obleček, jemné botičky... A přivezl si paničku... paničku si tento... přivezl... A ona je hubená jako lunt... nic na ní není, co by se mužskému zalíbilo... povídám, že je to hubená koza, ačkoli může jíst sladké od cukráře i tlusté od uzenáře... Nikdo jí v tom nemůže bránit... po všem může sáhnout... a přece jí nesvědčí... Kdybych já byl pán, vybral bych si tlustou, takovou macatou, nejtlustší ze všech... proč bych si nedopřál, když to můžu dělat... —

Nastavil čapku a zamumlal. Kamil do ní vhodil minci. Když mizeli ve vchodu Národního domu, tu žebrák ohmatl peníz. Seznal, že je to dvacíthaléř. Ztrnul tak, že zapomněl pohybovat knírem. Potom začal šedo zelený knír divoce komíhat; žebrák mumlal: — Máš moc na rozdávání, floutku... mrťafo hloupá... jen aby ti to jednou nechybělo... šestákama házet se nesluší... pan hejtman má víc a nerozdává... —

Vzdálil se, těžce pohybuje nohama, ovázanýma pytlavými hadry a tluče holí jako slepec.

U vchodu do divadelního sálu stál správce Wagenknecht, Doddustojnický knír mu trčel vzhůru, a kontroloval vstupenky se zamušilým, hrdým výrazem. Zdálo se, že čeká na pozdrav; trásl se zlostí, vida, že i vesničané jdou kolem něho, aniž pohnuli čapkou. Měl chuť popadnout venkovana za límec a kopanci jej vyprovodit ze sálu. Nevědí, co se patří, balíci, slamotrusové nečistí. Však jednou přijde doba, kdy mu přijdou pod ruku a Wagenknecht je naučí zdvořilosti...

V sále se plnila nejprve přední sedadla. Galerii obsadilo tovární dělnictvo a venkované. Studenti zaujali v přízemí místa k stání. S jevišťe sňali pomalovanou oponu a diváci zírají na bílé plátno. Agent Raboch, zasilatel Wachtl, lékárník i pensionovaný správce pošty Pecían se rozložili v křeslech. Agent stále povstával se svého sedadla, rozhlížel se po sále a rozjařeně zdravil známé. Gramofon hrál barca-

rolu z Hoffmannových povídek. Odbilo osm hodin a představení se mělo začít. Avšak zadní sedadla byla dosud prázdná. Vpředu seděli řemeslníci, uprostřed izraelští obchodníci s rodinami a vzadu stále klapala sedadla. Přišel notář dr Tichay, po něm obvodní lékař a advokát. Stále se nezačínalo a gramofon spustil předehru k *Zvonkům cornevillským*. Studenti začali demonstrativně tleskat a dělníci na galerii se připojili. Jenom vesničané stáli bez hnutí a vyvalovali oči na bílé plátno. Přibyl starosta města, knihkupec Oktávec. Stále se nezačínalo. Gramofon hrál *Prožil jsem pohádku krásnou...* Přišel okresní soudce. Studenti syčeli a dupali. Konečně uvedl Wagenknecht okresního hejtmana s dvěma dcerami. Usadil je s otcovským, příčinlivým výrazem do zadních sedadel, přesvědčil se, že se jim pohodlně sedí, potom zdvihl ruku. Zhasla světla a bílý paprsek protal tmu. Na osvětleném obdélníku se objevil nápis *Jaro*. Nápis zmizel, vystřídán barevnou krajinou. Jakási slečna dováděla na pažitu a trhala květiny. Pak následovalo léto a slečna ležela na trávniku s knihou v ruce a vedle ní vyplazoval jazyk bílý chrt. Když pak nastala jeseň, slečna trhala se stromu ruměná jablka. Potom nápis *Zima* předpověděl zasněženou krajinu a slečna se zjevila v bílé kožešině a kynula obecenstvu rukávnickem.¹⁷⁾

V sále se rozsvítilo a obecenstvo zašumělo. Kamil ucítil, že se ho někdo dotkl rukou. Zdvihl hlavu a uviděl Krále. Stál nad ním ve vyšívané košili a potřásl rusou kšticí. Kamil mu představil mladou paní, učitel se sklonil k její ruce a pak blahopřál příteli k družce života. Přál mu, aby paprsky štěstí ozařovaly jeho životní pouť. Litoval, že nemá daru výmluvnosti. Jeho myšlenky postrádají vzletu; a nakonec se zeptal: „Kde nyní působíš?“

Kamil jmenoval město.

„Tak jsi změnil působiště, jak pozoruji,“ řekl učitel. „Znám ono město. Je tam katedrála ze šestnáctého století. Zajímavá ukázka pozdní gotiky. A barokní zámek vévodí krajině. Město se vyznačuje půvabným okolím...“

„Můj tchán,“ přerušil jej příručí, „má největší obchod v městě. Dodává všem detailistům v okolí. Je to firma světoznámá...“

„Já stále působím v tomto městě,“ řekl učitel, „a mohu se pochlubit zdárnými výsledky. Chtěl bych ti ukázat své kluky. Někdy mne zlobí, ale to jinak nejde. Mají mne rádi a já bych se nerad loučil s naší školou, ačkoli bych mnohdy chtěl do Prahy, abych byl ve středu kulturního dění...“

Zhasla světla a na plátně se objevil herec Mack Sennett s tlupou výstředních policistů. Herci rozbíjeli nábytek, padali do vody, metali kozelce, honili se a dělali bláznivé kousky. Sálém zněl hlučný smích. Jenom ženy se nesmály a s jakou zlostí pozorovaly, jak herci zbytečně ničí domácí zařízení. Paní Klárka cucala bonbon a čekala, až se rozsvítí, aby si mohla upravit účes.

V přestávce uslyšel příručí volání: „Psst! Hej! Kamilku!“

Ohlédl se a uviděl absolventa obchodní akademie Růžičku. Písař mával rukama a křičel: „Co děláš, starej holajzníku? Jak ti šlapě kufr?“

Kamil se podíval studenýma očima na místo, kde seděl písař. Růžička se rozplynul vničeč. Příručí vznešeně odvrátil zrak a neodpověděl. Písař schlípl.

„Kdo to byl?“ ptala se mladá paní.

„Nikdo!“ odpověděl Kamil s důrazem. „Úplně nic. Já ho ani dobře neznám.“

Opět se zatmělo a gramofon spustil valčík *Herkulovy lázně*. Na plátně plynula široká řeka, slapy stříkaly bílou pěnu a slunce zapadalo. Po řece plula plachetní loď. Přiblížila se ke břehu a z ní vystoupila štíhlá dáma černých kadeří a s velkýma očima. Nápis praví: *Jana byla jedinou dcerou bohatého rej-*

17) Pravděpodobně se jedná o krátký český film Maxe Urbana ČTYŘI ROČNÍ DOBY (1912) s Andulou Sedláčkovou v hlavní roli, který se v Národním filmovém archivu nedochoval v úplnosti.

daře Sorensena. Dáma se setká s mladým mužem v bílé, námořnické uniformě. Nápis o něm říká, že je to poručík Olaf. Obraz poskakuje. Zdá se, že přes plátno prší. Gramofon chraptí valčík.

Kamil zašeptal své choti: „Nevím, co lidé mají na té Astě Nielsen. Mně se vůbec nelíbí.“

„O, to neříkej,“ odpovídá mladá paní, „ona je hrozně šik. Jenom se koukni, jaké má držení. Zato Waldemar Psylandr je fádni. Ani vidět ho nemůžu. U nás všechny holky za ním bláznily a chtěly mít od něho fotografii. Já ne. Není to můj vkus.“

Nápis hlásá: *Uplynulo několik měsíců...*

Černovlasá dáma obdrží dopis. Roztrhne obálku a zrakem přelétne řádky. Hlava jí klesá do dlaní a hubená ramínka se otřásají usedavým pláčem. Gramofon hraje *Prožil jsem pohádku krásnou...* Bělovlasý pán přistupuje k plačící dívce a hladí jí účes. Gramofon umlkl. Patrně nasazují novou desku. Obecenstvo si utírá oči. Na plátně zatřepaly se stíny a najednou se rozsvítilo. Galerie hučí: „Hohoho!“ a studenti v přízemí zadupali. „Psst!“ zasyčelo panstvo v křeslech a hlavy se káravě obracejí vzhůru.

Po drahé chvíli se opět ztmělo a diváci uviděli nějakou slavnost. Nápis praví, že je to ples v domě bohatého rejdáře Sorensena. Páni a dámy tančí trhavými pohyby. Přes plátno se ustavičně line šedý déšť. Štíhlá dáma spočívá v náručí námořního poručíka. Jejich hlavy se k sobě blíží, zraky se noří do sebe a chřípí se chvějí... Galerie a studenti naznačují mlaskavě zvuk polibku a přízemí se káravě ozývá: „Psst! Bude-li pak klid?“ Gramofon chraptí svatební pochod a štíhlá herečka vychází z kostela, zavěšena do námořního poručíka. Potom se objevila kolorovaná postava děcka, jež drží v ruce nočník. Pod tím byl nápis *Dobrou noc.* Diváci se zasmáli a úprkem se hnali k východu.

Podle čtvrtého vydání: Karel Poláček, *Okresní město.* Praha: Československý spisovatel 1953, s. 161–165.

V našem městě jsou dva bijáky a v obou se hraje velice skvostně. Jeden je v Národním domě, druhý pak v Lidovém domě a hraje se v sobotu a v neděli. V Národním domě dávají němé filmy, co přesně poradí prší, a pan Stuchlík, co je účetní ve fabrice, pouští k tomu gramofon. V těch filmech jsou kovbojové, co poradí jezdí na koních a házejí lasem a střelí je poradí z levorvéru, a pronásledují lupiče. Nebo je tam jeden pán, co miluje tu slečnu, a pak ještě jeden pán, co také miluje tu slečnu, ale ona ho nechce, a on ten pán by chtěl být bohatý, a jelikož není při penězích, tak někoho zavraždí, protože ho dají na elektrické křeslo, přičemž pan Stuchlík vymění desku a hraje velice smutně.

Ještě lepší jsou filmy, co v nich je džungle, a v nich jest maharadža, co jezdí na slonu v takovém altánku, a jeho vojsko jde za ním, indiští vojáci mají na hlavě turban a kolem boků takovou handru, jináč jsou nahatí, a v džungli jest krajta tygrovitá a tygr, jakož i divoká zvířata.

Taky jsou pěkné ty veselohry, jak nějaký pán poradí padá do vody a celý se zamácí, nebo zase jak nějaký jiný pán plácne druhého pána dortem přes obličej a ten druhý pán si to nedá líbit a plácne toho prvního pána také dortem přes obličej a oni mají pak oči zamazané smetanou a nevidí na oči. To se nasmějeme!

Někdy pan učitel vybere od nás po koruně a pak jde do bijáku celá třída, ale to dávají jenom takové kusy, jak se plaví dříví nebo jak horalé tančí kolo nebo jak se dělá sklo, ale to nemá žádnou cenu, ačkoli je to přece jenom lepší než vyučování.

My hoši, co spolu mluvíme, nechodíme do Národního domu, jelikož jsou tam okna vysoko, ale chodíme do Lidového domu, tam jsou okna nízko. To jeden z nás zaplatí vstupné, a když v sále zhas-

nou, pak oknem pomůže těm druhým dovnitř, abychom nemusili platit. Jelikož za tu korunu, co nám doma dají na biják, si raději koupíme pendrek nebo cucavou štangličku nebo mejdlíčko nebo sladké kaničky, jakož i sudžuk.

Takové chodění do bijáku vynalezl Zilvar, jelikož by mu tatínek nikdy nedal korunu na vstupné. Tak my si sedíme a velice se nám to líbí, protože je to zadarmo. A udělali jsme to mockrát, a bylo nás pět, co jsme lezli oknem, a to: já, Zilvar, Bejval, Jirsák a Kemlink, a jednou jsme vzali s sebou Vendu Štěpánka, ale ten filmům nehoví, poněvadž jest ještě malý.

Ale jednou jeden kluk měl na nás vzteka, jelikož on si lístek platil a my ne, a udal nás panu Maulemu, co trhá lístky, a pan Maule nám pravil přísným hlasem, abysme mu ukázali lístky, my jsme pravili, že už jsme je ukázali, on pravil, abysme mu je ukázali ještě jednou, a Bejval pravil hrdě, že takový zákon není, aby se lístky pořád ukazovaly, a pan Maule se rozzlobil a ukázal prstem na dveře a pravil velice vysokým hlasem: „Hybaj! Ať už jste venku,“ a Bejval pravil, že my jdeme a že na nás nemusí tak řvát.

Tak jsme tedy šli, ale když bylo po přestávce a v sále se udělala tma, tak jsme tam zase vlezli, jelikož jsme byli žádostiví, jak to dopadne. A když se rozsvítilo a pan Maule nás spatřil, tak pravil děsně vysokým hlasem: „Kriste Jéžiši, kdy odejmeš ten kalich utrpení ode mne, copak se musím porad s těma klazanama hamonit?“ a strašně zařval: „Už ať mi jste venku, parchanti, nebo vás dám policajtovi, aby s vámi zatočil.“

A Bejval mu na to pravil, že no, no, nemusí být hnedky tak zle a že prý ať si ty parchanty nechá, jelikož nejsme žádní parchanti, a jestli to pan Maule ještě jednou řekne, že to dá advokátovi.

Pan Maule strašně vyvalil oči a pravil jenom: „No tohle! Co byste tomu řekli? To je dneska mládež!“ a my jsme honem utekli.

Avšak stejně jsme to dělali zas a jednou jsem to vypravoval Evě Svobodové, ona se mně moc divila, já jsem byl rád, že se mně podivuje, tak jsem jí to vypravoval ještě jednou, ještě jednou a porad a ona si udělala, že by to taky ráda zkusila, já jsem pravil: „Nevím, nevím, k tomu jest třeba velké odvážnosti,“ a ona mne prosila, abych ji také vzal s sebou do bijáku oknem.

Já jsem jí teda vyhověl, když mne tak moc prosila, ale pak jsem to litoval. Jeden jí ze sálu podal ruku, já jsem ji zezadu tlačil a s velkou tíhou se tam dostala. A kdyby aspoň byla zticha, to ne, ona se musila moc smát, lidi dělali „pst!“ a ohlíželi se.

A byl to tenkrát takový krásný film, to vám jeden herec letěl éroplánem do Kalifornie, jelikož musil vysvobodit milovanou bytost ze spárů lupičů, on musil letět moc rychle, aby předhonil expresní vlak, a byla bouře a blesky se křížovaly, vítr foukal děsně, my jsme na to koukali, a v tom nás pan Maule vyhodil.

Potom jsme stáli před bijákem a čekali, až půjdou lidi, a šel taky pan Lokvenc s manželkou a Bejval přistoupil k němu, dal slušné pozdravení a ptal se: „Prosím vás, pane Lokvenc, vysvobodil ten herec milovanou bytost ze spárů lupičů?“, ale pan Lokvenc se příšerně zachechtal a neřekl nám nic.

A potom jsme se stejně dověděli, jak to dopadlo: Herec skutečně vysvobodil milovanou bytost ze spárů lupičů a všechny je zastřelil a pak ji pojal za manželku.

Podle osmého vydání: Karel Poláček, *Bylo nás pět*. Praha: Československý spisovatel 1963, s. 63–65.

V.

Josef Lada (1887–1957)

Jednou za čas šli jsme s [Jaroslavem] Haškem také do biografu. Měli jsme oblíbeny dva: jeden na Ferdinandově třídě, druhý v Ječné ulici v domě „U čtrnácti pomocníků“. Do prvního jsme chodili rádi proto, že tam hrál orchestr strašně falešně, tak falešně, že to bylo k smíchu i Haškovi, jenž přece neměl hudebního sluchu ani za groš. Sedávali jsme až vzadu v jakési lóži a při smutných scénách, k nimž hudba zvláště falešně kvílela, svíjeli jsme se s Haškem smíchy. Ale jednou, když se na plátně šla k řece topit starostova dcera, zahrál jí orchestr na poslední cestu ryčný pochod. Snad si to spletli. K „Čtrnácti pomocníkům“ nás zase táhlo zajímavé obecenstvo. Předváděli tam sice jenom samé staré filmy, někdy tak šmouhovaté, že nebylo na nich vidět ani, oč se jedná, a přece obecenstvo bylo spokojeno a reagovalo na předváděné děje až příliš živě. Tak při jedné scéně, kdy chtěl zuřivý lupič hodit děcko do ohně, vyskočil v předních řadách chlapec, zahrozil na lupiče zařatou pěstí a vzkřikl hystericky: „Kam ho to chceš hodit, rošťáku!“ Jindy zase, když se na plátně hnál z dálky vlak přímo jako do obecenstva, sklonilo obecenstvo v prvních řadách hlavy až pod sedadla a několik žen i ustrašeně vyjeklo. Tehdy ještě hlasatelé hlásili jednotlivé fáze děje a obecenstvo mělo právo zeptat se na některé podrobnosti. Toho využil i Hašek, a když jednou hlasatelka ohlásila, že děj se odehrává po uplynutí roku, stručným ohlášením: „Po roce!“ tázal se jí, zda to znamená: porotce, soudce z lidu, nebo časový termín.

Vzadu, většinou stojíce za sedadly, bývali často v tom biografu drožkáři z blízké Malé Štěpánské ulice, kde měli stáje. Ti velmi hlučně reagovali na podrobnosti filmu a hlasitě dávali najevo svůj obdiv nebo nelibost. Když se ukázala jedoucí stará drožka, chechtali se a pokřikovali: „No sérvus! Ty máš pěcknej pekáč!“ A když se jim něco zvláště líbilo, volávali nahoru na operátéra: „Růdo, to bylo něco nóbl! Pusť to eště jednou, buď tak dobrej!“

Podle třetího vydání: Josef Lada, *Kronika mého života*. Praha: Československý spisovatel 1954, s. 318–319.

VI.

Ing. Eduard Stříbrný (1891–1974)

Dědova dcera Božena se provdala za Františka Hurta. Ten koupil býv. Malochův mlýn nad Valchou /dnešní Národní dům/ a začal tam řemeslo. Velká dřevěná firma hlásala:

František Hurt

mosaznictví a výroba patentních pivních tlakostrojů.

Soustruhy, vrtáky, všechno „šlo na vodu“. Strýc byl člověk chytrý, měl asi tři věci patentované, podnikavý, ale nestálý.

Za pár let nechal řemesla a otevřel hospodu a přistavěl k ní největší sál v [České] Třebové. Zajel do Prahy, koupil u Křížků dynamo, zřídil pohon od vodního kola, provedl instalaci, a ve Třebové zazářilo první elektrické světlo.

Bratranec Václav Hurt mi to ve škole důvěrně sdělil. Tak hned po škole s učením pod paží alou k Hurtom. Václav sáhl na zeď, něco luplo, a bylo světlo. Sáhl po druhé, zas to luplo, a byla tma. Zázrak. Václav vystoupil na židli, vyšrouboval z lampy takovou skleněnou hrušku, stočený drátek se v ní chvěl, opatrně mě ji předal, ať dám pozor, prý to je žárovka.

Pak ji zase zašrouboval, vyzval, abych tím knoflíkem, co je na zdi, pootočil. Já to udělal, a bylo světlo. Tož jsem mnohokrát rozsvítil a zase zhasěl, a nemoh se té novoty nabažít.

Jednou strýc Hurt nikomu ani muk, a asi na týden zmizel. Dělával to často, a tak se po něm nesháněli.

Když se vrátil, povídá teta:

„Kdáks ale zas coural?“

„Ále — byl sem ve Švejcarch.“

„Kristejžíši — cáks tam dál?“

„Koupil sem tam ariston. Zejtra to přijde.“

Odvezli to z dráhy Vyskočilovým stolákem. Strýc to zmontoval, byl to ariston jako vrata, kapelník Hommr to vyladil. Strýc zařídil pohon také na elektriku, ariston přehrál za šesták celou čtverylku, besedu, kolové tance i směs z různých oper pro poslech. Hrál to silně a fortelně jak banda muzikantů, a já do smrti nezapomenu, jak jsem byl vzrušen. Každý nerv ve mně jen hrál, vlasy svrběly, po zádech mráz přebíhal, huba dokořán. Když ariston dohrál, a Václav vyjmul válec, skokem jsem byl u toho a četl:

George Bizet

CARMEN

potpouri

Jéžíši, to byla muzika! Ta jednoho rozehrála a rozehrála. S podobným zájmem jsem vyslechl Dali-bora, Fausta, Prodanou nevěstu, Mignon, Aidu a jiné směsi oper. A když jsem je po létech slýchal v Národním divadle, usmíval jsem se na ně jako na staré dobré známé.

Jednou byly na trebovských nárožích vylepeny růžové plakáty. Oznamovaly, že v sále u Hurtů budou předváděny dosud zde nevidané živé obrazy, tak zvaný kinematograf, a mimo to i poslední největší vynález, mluvicí přístroj, tak zvaný fonograf. Pak ještě nějaké říkání a nakonec zval v účtě Viktor Ponrepo.

To jméno bylo známé. Jmenoval se správně Dismas Šlambor a jezdil před tím po vlastech co by kouzelník. Uhodl, kolik kdo má v kapse peněz, tahal živé králíky z cylindru a takové špásy. Pak toho nechal, pořídil si první kočovný biograf. Produkce byly možné jen tam, kde byl k dispozici elektrický proud, a to bylo jen u Hurtů.

První den sedělo v sále jen pár lidí, druhý den nabito a třetí poslední den se lidé vraceli od pokladny.

A toho divení. Do malé staničky vjel vláček. Zastavil, dveře u kupé se začaly otevírat, lidé vystupovali a nastupovali, všichni klepali jaksi hlavičkami a šli nějak roztřeseně, mašina kouřila, no, všechno jako navopravdivky živý. Pak film od konce promítaný. Plavec s hlavou dolu, vyletěl pozpátku z vody a postavil se na břeh. To lidé vrtěli hlavami.

Program končil barevným filmem. Tanečnice oděná v pavučinový mušelín v každé ruce hůlku a na ní zavěšena táž látka. Tanečnice dělala všelijaké ladné taneční pohyby, mávala křídly jako motýl a při tom bylo na plátno vrháno světlo duhových barev. Ta krása.

V přestávce předvedl Ponrepo fonograf. Bylo to docela maličké, jen mosazná trumpetka šikmo nasazená byla dost velká. Ponrepo to kličkou natočil, vsunul žlutý váleček a zazněla hudba. Pochod z Aidy.

Pak Ponrepo požádal, aby někdo z publika do fonografu něco promluvil nebo zazpíval, že to bude reprodukovat. Z první řady křesel /tenkrát ještě nebyla nejlepší místa vzadu/ se zvedl přednosta tratě Ing. Bitschan, mluvil chvilku polsky, a fonograf to krásně reprodukoval.

Pak na vyzvání předstoupil před fonograf spolužák Leopold Beran ze Skalky, postavil se do pozoru a zazpíval do trumpetky škrceným hlasem.

„Hóro horo vysoká jsi
spadl kocour do podmáslí,
umazal se pěkně celý,
proč je mlsný a tak smělý.“

Reprodukce dopadla krásně, ale toho divení. „Jak je jen todlec lidí možný.“ — „Jestli to chytaj do nějaký bedynky a pak otevrou dynko a zas to vypouštějí.“ — inu divení, řečí a nápadů bylo tuze mnoho.

Ponrepo odejel a strýc Hurt měl neklidné spaní. Ta novota a ty ukrutné výdělky za večer, to všechno mu nedalo spát. Tož se do toho obul.

Nikomu ani muk, zmizel, z Paříže přivezl promítací aparát Pathé Frères a nějaké filmy, koupil velký nábytkový vůz, na c. k. místodržitelství udělal zkoušku k samostatné obsluze promítacích přístrojů, vzal s sebou Václava a začal pout' světem. Jak dlouho nevím. Za čas ho to přestalo bavit, prodal promítačku, filmy i koncesi, vůz koupil Emil Jeništa a vozil v něm nábytek.¹⁸⁾

Ing. Eduard Stříbrný, *Paměti I. díl*. Děčín 1958, s. 42–46 (rukopis).

Svázaný strojopis (i s druhým dílem) o velikosti A4 s datací 22. máje 1958 uložen v Městském muzeu Česká Třebová, sig. CT/1416, CT/1849, CT/2470. Stručný výběr z těchto pamětí — včetně vzpomínky na představení Viktora Ponrepa — vyšel v roce 1994 tiskem: Eduard Stříbrný, *Na černé hodině*. Česká Třebová: Městské muzeum v České Třebové 1994, s. 39–41.

18) Podle dochovaných podacích protokolů českotřebovský hospodský a mosazník František Hurt opravdu v roce 1903 požádal České místodržitelství v Praze o povolení k provozování veřejných kinematografických produkcí. Srdan Knežević, Žadatelé o udělení prvních kinolicencí v Čechách (1896–1910). *Iluminace* 6, 1994, č. 2, s. 119–126. Vzpomínky Eduarda Stříbrného na toto představení tedy můžeme považovat za autentické a návštěvu Viktora Ponrepa v České Třebové vřadit právě do roku 1903. Není ovšem vyloučeno, že Ponrepo Českou Třebovou navštívil i opakovaně.

VII.

Václav Kaplický (1895–1982)

Rohový dům Vegrův kromě toho, že tam bydlil Láďa Ďapka, měl ještě několik zajímavostí. Mezi přízemními okny ve válcovité vypuklině za sklem se skvěla dřevěná socha jakéhosi rytíře, o němž se Klášteráci domnívali, že představuje nějakého husitského hejtmana, a chovali se k němu s patřičnou úctou. Velmi zanevřeli na staršího bratra Pacinova Bohuše, studenta, když jim vysvětlil, že je to jen svatý Florián. Na samém rohu pak byla připevněna vývěsní tabule, na kterou se vylepovaly úřední vyhlášky i divadelní cedule, když ochotníci hráli divadlo nebo když do města přijela kočující herecká společnost. Vyhlášky, ať už byly podepsány panem c. k. místodržitelským radou Blížencem, nebo purkmistrem panem Kotrbelcem, ba ani divadelní plakáty Klášteráky příliš nezajímaly, užívali však hojně okrajů vyhlášek k různým oznámením vlastním, jako že ten nebo onen je slon, mezek, osel nebo vůl, nebo také, když byli pohoršeni chováním některých osob dospělejších, oznámili to veřejnosti. A tak třeba na vyhlášce o kontumaci psů objevila se zároveň například taková zpráva:

„M. S. byla načapána v Ctiborově lesíku s panem J. P.“

„A. V. seděla večer na sadech s Polákem.“

Občas někdo začáteční písmena doplnil na celé jméno, jiný je zas přeškrtnal nebo vyřízl, takže lidé se u plakátů rádi zastavovali.

Toho dne však Klášteráci stojící před plakáty věnovali pozornost něčemu jinému. Mezi vyhláškami visel dlouhý úzký plakát barvy nápadně zelené. Už jeho nezvyklá forma a barva vzbuzovaly pozornost, což teprve obsah! Klášteráci slabikovali slovo za slovem, ale moudří z toho nebyli, protože se setkávali se slovy, která ještě nikdy neslyšeli. Tolik však tušili, že jde o něco zcela mimořádného.

DIV XX. STOLETÍ

Úžasné, dosud nikým nevidané divadlo živých fotografií

KINEMATOGRAPH!

Obrázky ze skutečného života:

HONBA ZA LUPÍČEM

(napínavé)

•

VLAK ŘÍTÍCÍ SE DO ZKÁZY

(hrůzostrašné)

•

ĎÁBLOVO POKUŠENÍ

(komické)

•

ÚCHVATNÝ OBRAZ BITVY U LIAOJANU

z války rusko-japonské, kde padlo na 50 000 nejchrabřejších vojáků

A mnoho jiných senzačních čísel

•

Hraje se denně ve velkém sále na Střelnici

Vstupné 50 hal., děti a vojáci 20 hal.

•
VIKTOR PONREPO

první český prestidigitateur a majitel kouzelného divadla živých fotografií

I kdyby nebylo ostatních senzací, jež sliboval plakát, stačila zmínka o rusko-japonské válce, aby stateční Klášteráci byli u vytržení. Kdo by se na ni ještě nepamatoval? Kluci z celého města si tehdy hráli jen na válku. Dřevěné šavličky, čepice z novinového papíru s třapcem, dřevěné flintičky. Zlé bylo, že každý chtěl dělat Rusa, a nikdo Japonce. Vždyť ještě teď se často ozve nadávka kanimuro, třeba každý ví, že Kanimura byl slavným a vítězným japonským admirálem. A plakát slibuje vidět skutečnou bitvu, nejen obrázky. Být při tom, když vojáci střelí, šermují s bajonety a umírají. Padesát tisíc mrtvých! Kdy se naskytne taková příležitost — vidět něco takového! Jaképak rozhodování. Když musí bitvu u Liaojanu vidět děj se co děj!

Kde však vzít dvacet haléřů na vstupné? Takové peníze! Rodiče nedají, škrtí každý krejcar, a všichni Klášteráci dohromady, kdyby se prošacovali, neseženou ani tři krejcare.

Někteří hleděli na Ďapku, jako by mohl poradit, ale i ten byl s rozumem v koncích.

„Houby, však se tam nějak dostaneme,“ rozhodl pak Šiška.

„Třeba tam vlezeme oknem,“ radil Pacina.

„Nebo zadem ze zahrady. Já to tam znám,“ navrhoval Ropuška.

„Však uvidíme,“ rozhodl Čour.

Večer, půl hodiny před zahájením představení, vyrazili Klášteráci v početném houfu. Samozřejmě že se vyhnuli hlavnímu náměstí a pustili se raději přes sady a Tržní náměstí, kde se k nim připojilo i několik Dobytčáků, a tak v počtu znamenitém stanuli nakonec před výstavnou budovou Střelnice, kterou hlídali dva známí policajti, pan Suchomel a pan Hlava.

I v egyptsko-persko-chaldejském snáři se píše, že vidět policajta znamená bojovat s protivenstvím. A tu byli hned dva policajti najednou! Klášteráci, nevědouce co počít, nakupili se prozatím kolem dvou tabulí s obrázky z rusko-japonské války. Tabule se trochu podobaly kresbám jarmarečních prodavačů písniček, chyběl jen pán s dlouhou tyčí a bába s harmonikou.

Zatím obecenstvo proudilo do budovy. S jakou lítostí je sledovaly oči Klášteráků. Vždyť jen jediný ze všech, Tonda Mustafa, měl v kapce dvacetihaléř, který dostal od otce, bývalého vysloužilého vojáka, dbalého o poučení svého syna.

Mustafa se nabídl, že vezme s sebou maličkého Brejlu. Počkají, až u pokladny bude větší chumel. Zatímco Tonda bude kupovat lístek, Brejla za ním proklouzne. Nikdo nepochyboval, že se to podaří, ale to bude mít vyhráno jen Jarka; a jak se dovnitř dostanou ostatní?

Civět na ulici nemělo smyslu, stejně strážník Suchomel už si Klášteráků povšiml, lepší bude uklidit se do chodby, z níž vedlo široké schodiště do velkého sálu. Mustafa s Brejlou již stoupali odvážně po schodech vzhůru. Tam za stolkem seděla silná dáma s ohromnou frizúrou a s obličejem jako papoušek. Prodávala vstupenky. Mustafa využil okamžiku, kdy se u pokladny nahromadilo víc lidí, mrkl na Brejlu, který příkrčen vyběhl nahoru, aniž si toho někdo všiml. Hned potom se Gusta Pařara přitiskl k jakési metrákové milostpaní a spolu s ní se šťastně dostal do sálu, aniž musil platit. Stejným způsobem se dostali dovnitř i Ropuška a Žižala, ale co měli dělat Kláfida, Šiška, Čour, Kravan nebo Krchňa? Za koho se měli schovat tací kolohnáti?

Stáli zatím bezradně v hloučku, natahující krky a okusující si nehty. Policajt Suchomel už několikrát hrozivě nahlédl do chodby. Kláfida navrhoval, že by se snad mohlo jít přes restauraci a pak zadním vchodem, ale ještě dřív, než se rozhodli, mají-li jít všichni pohromadě, nebo v malých skupinách,

objevil se na chodbě podivný pán, kterého nikdo neznal. Měl na sobě šedý havelok, na hlavě buřinku, v ústech právě načaté viržinko. Byl menší, obtloustlý, vypadal dost dobromyslně, jen očka mu svítila jako hrozinka ve vánočce. Se zájmem si prohlížel Klášteráky.

Pak dokonce přistoupil až k nim.

„Chce si někdo z vás vydělat pětník?“ pravil, nevynádávaje doutník z úst.

Pán asi žertuje, myslili si Klášteráci. Starší lidé si rádi dělají z chlapců legraci. Jako by pán nevěděl, že jsou všichni dutí, a že jen proto tu stojí. Ale což když to přece jen myslí doopravdy?

A přece se nikdo nehlásil, nikdo se nehnal k cizímu pánovi. Pravda, pětník, to bylo deset haléřů. Za deset haléřů se dá koupit táflička čokolády, pět šumáků, půl kila pracharandy, pytlík burských oříšků, za deset haléřů se dá pětkrát svézt na kolotoči; jenže teď nejde o mls, nýbrž Klášteráci mermomocí chtějí vidět, jak Rusové mydlí Japonce. A zřící se toho kvůli pětníku to by byla zrada na Rusech!

Všichni rozpačitě mlčeli, až pak Vašek Čour prohlásil:

„My bychom si rádi vydělali pětník, ale neviděli bychom bitvu!“

„Tak proč tady stojíte? Jděte nahoru!“

„My, prosím, nemáme peníze,“ odpovídal kupodivu zdvořile Vašek Šiška.

Pán se usmál, zamrkal a zabafal z viržinky. Potom vzal za rameno Šišku a Čoura.

„Vás dva bych potřeboval. Každý dostane pětník a bitvu také uvidíte.“

„Neděláte si legraci?“ zeptal se opatrně Šiška.

„Víte, kdo jsem?“

„Pan Ponrepo!“ vyrazil ze sebe Krchňa.

„Jsi chytrý kluk. Zítra půjdeš ty.“

Pan Ponrepo pak odváděl Šišku a Čoura do restaurace. Oba se jen pohledem mohli rozloučit s kamarády. Z restaurace vyšli na temné schodiště a stoupali po něm vzhůru. Šiška držel Čoura za ruku.

„Krucajda, máme štítko, ne?“ neudržel se.

Nahoře, před zavřenými dveřmi, za nimiž se ozýval hluk, se pan Ponrepo zastavil.

„Tak mládenci, abyste věděli, k čemu vás budu potřebovat. Budete dělat kanonýry!“

To bylo silné. Čour pohlédl na Šišku. Cožpak dovedou střilet z kanónů? Z praku nebo ze vzduchovky — to by bylo něco jiného.

„Nebojíte se?“ usmíval se obtloustlý pán.

Klášteráci a bát se! Oba trochu uraženě zavrtěli hlavami.

„Nuže, kupředu!“ zvolal pan Ponrepo a otevřel dveře do sálu téměř už naplněného obecnstvem.

Ani Šiška, ani Čour dosud nikdy nebyli v tak skvělé místnosti. Lóže vyložená červeným plyšem, naleštěné parkety, od stropu visel lustr bohatší než v kostele. A těch lidí! Ani jeden, ani druhý nevěděl, kam se dívat dříve.

„Šiška! Čour!“ ozvalo se náhle z obecnstva.

Jak by Šiška s Čourem nepoznali hlas Mustafův. Tonda tak projevoval radost, že se i kamarádům podařilo dostat se do sálu.

Avšak oba hrdinové se tvářili, jako by se jich to netýkalo.

Pan Ponrepo je odváděl po stupínkách na pódium, kde o velkých bálech hrávala kapela. Teď místo židliček a pulpitů stál tam veliký stojan, na němž v černém rámu bylo nataženo bílé plátno. Stojan poněkud připomínal školní tabuli, jenže ta je černá a s červenými linkami.

Na druhé straně vedle stojanu byl stolek a na něm gramofon s obrovskou mosaznou troubou. A ještě něco upoutalo pozornost Čourovu: dlouhá tenká tyč opřená o stěnu. Šiška neměl pro nic smysl, stále hledal kanóny, ze kterých budou střilet.

Pán je posléze odvedl za plátno. Tam Šiška i Čour spatřili něco, čemu vůbec nerozuměli: velký škoppek obrácený dnem vzhůru a starou štoudev také tak obrácenou. U škopku byl silný klacek, u štoudve jakýsi dřevěný nástroj připomínající tlouk na brambory.

„Tak tady máte ty své kanóny,“ pravil usmívající se pan Ponrepo, majitel divadla živých fotografií a první český prestidigitér. „Ty si stoupneš sem,“ nakazoval Šiškov, ukazuje na škoppek, „a ty sem,“ ukázal Čourovi na štoudev.

Oběma Klášterákům se již pomalu v kotrbách rozsvěcovalo; poslechli, ale dost neochotně. Cítili se podvedeni.

Pán si toho všiml, ale nedbal na to a vysvětloval jim:

„Snad jste nečekali opravdické kanóny? Uvidíte, že i tyhle udělají rámusu, až se budou lidé trást. Vidíte to tágo opřené o stěnu? To budu mít v ruce. Vy musíte na mě dávat pozor. Když tágem klepnu jednou lehce o zem, začneš ty, ušoune (to platilo Šiškov), mlátit do škopku. Ale ne tak, abys vyrazil dno. Docela mírně, protože představuješ lehkou artilerii v dálce. Když udeřím tágem dvakrát, je to znamení pro tebe, Pepíku (to platilo Čourovi), abys začal bušit do štoudve. Rozumíš, střílíš z nejtěžších houfnic, čtyřicetiváček. Když pak udeřím rychle za sebou třikrát, začnete do toho mydlit, až se z vás bude kouřit. Dovedete to mládenci? Zatím máte pohov, až teprve při bitvě u Liaojanu.“

Jak by tohle Klášteráci nedovedli? Což neviděli bít do vlašských kotlů, když chodívala procesí do Klokot? Některý z těch venkovských bubeníků řeže do kotlů, až lidé na Klášteráku zavírají okna v domnění, že se žene bouřka. Jen přikývli a chopili se bicích nástrojů.

Pan Ponrepo měl dost zkušeností, aby si vybral zdatné pomocníky. Usmál se na ně laskavě.

„Teď si někde sedněte, řada na vás přijde až nakonec. Do sálu však neňukat. Ať vám ani nenapadne ukazovat publiku své štětinaté palice!“

„A to nic neuvidíme?“ optal se zklamaně dělostřelec Čour.

„Pro dnešek jste herci, a ti nikdy z představení moc nevidí. Až zítra se budete moci podívat.“

Pan Ponrepo odešel a Čour zklamaně pohlédl na kamaráda. Pěkně to vyvedli! Všichni se nějak dostanou do sálu a uvidí bitvu a vše ostatní, jen oni dva neuvidí nic. Jenže teď se už nedalo nic dělat.

V sále to hučelo jako v úle. Šiška to nakonec nevydržel a vystrčil svou šišatou hlavu zpoza plátna. Uviděl Tonda, Gustu, Pepíka, Otu, Karla i Vildu. Stáli vzadu a natahovali krky. Vida, všem se podařilo dostat se dovnitř, ani dva policajti tomu nezabránili. Z toho měl Šiška radost, ale hned zesmutněl, když si vzpomněl, že všichni uvidí bitvu u Liaojanu, jen on a Čour ne.

„Heleď, Vašku, což abychom utekli do sálu?“ obrátil se na druhá v neštěstí.

Čour to však odmítl.

„Nemůžeme, když jsme herci. A co slíbený pětník?“

Čour měl pravdu. Šiška se podvolil.

Tu se u gramofonu objevila hezká slečna v bílé blůzce a dlouhé černé sukni. Chvilí natáčela klikou gramofon, potom obrátila troubu k publiku. Nasadila novou jehlu a konečně uvedla přístroj do chodu. Gramofon pár minut chrčel a chraptěl ještě hůř než pan Pomahač, který trpí na záduchu, potom se přece jen ozvala muzika. Hluk byl velký, ale těžko bylo poznat, jaká je to písnička. Snad to měl být Kmočův pochod Jarabáček.

Gramofon pak zmlkl. Tu v sále pohasla všechna světla, takže nastala úplná tma. Lidé se ztišili v očekávání tajemných věcí příštích.

Šiška se mohl nyní klidně dívat do hlediště a nikdo ho nemohl vidět. Sám však také nic neviděl. Až pak docela vzadu, na konci sálu, se rozsvítila dvě žlutavá světla jako kočičí oči. Jedno z nich začalo

vrhat na plátno světelný kužel. Připomínalo to laternu magiku, kterou měl Polda Mazánek. Jednou mu maminka dovolila, aby na promítání obrázků pozval několik slušnějších Klášteráků.

Před plátnem se objevil pan Ponrepo. Teď neměl na sobě ani havelok, ani buřinku, byl oblečen černě, svítila na něm jen škrobená náprsenka, límeček a bílá vázanka. Vypadal stejně jako pan Kludský, když v cirkuse předvádí koně. Jenže pan Ponrepo místo biče držel v ruce tágo.

Hudba ustala a pan Ponrepo mluvil něco k obecnstvu.

Teď i Čour vystrčil svou ježatou hlavu a díval se do hlediště, nemohl však nikoho poznat. Bylo to hloupé, tak se raději vrátil ke své houfnici.

Když pan Ponrepo přestal řečnit, rozlehl se tichem zvláštní šramot, plátno se jasně osvětlilo a v osvětleném kruhu se objevily podivné barevné skvrny, tvořící jakési fantastické hvězdice, které se hned zvětšovaly, hned zas zmenšovaly, měnily a všelijak proplétaly. Připomínalo to obrovský kaleidoskop nebo obrázky z laterny magiky. Obecnstvo se dívalo se zájmem, ale když číslo skončilo, potlesk byl nepatrný. Na tohle se hned tak někdo nenachytá! Za padesát haléřů si diváci zaslouží něco jiného.

Program se potom stal zábavnější a veselejší. Pan Ponrepo oznámil veselohru *Slaměný klobouk*. Šiška s Čourem z ní neviděli nic, jen slyšeli, jak se obecnstvo hlasitě směje. Mohli sledovat, co se děje na plátně, jen podle toho, co říkal pan Ponrepo, který tágem ukazoval, čeho by si diváci měli zvlášť povšimnout.

Dalším číslem bylo Dáblovo pokušení. Hra byla jistě ještě mnohem složitější, protože slečna přestala hrát na gramofon a pan Ponrepo změnil hlas, takže to vypadalo, jako by před plátnem mluvil sám Luciper.

V ztemnělém sále se ozývá chichot. Šiška s Čourem ničemu nerozumějí, také by se jim chtělo smát, ale nemají čemu.

Ale už začíná nové číslo, tentokrát hrůzostrašný příběh vlaku řítícího se do propasti. Diváci viděli nejdřív, jak vlak vyjíždí z nádraží. Z lokomotivy se valí dým, kola se pomalu roztácejí, cestující mávají z okének. Vlak se rozjíždí, přejíždí výhybky, míjí předměstské domy, uhání krajinou. Náhle nový obraz. Hluboké údolí, přes které vede železniční most, avšak viadukt je stržen. A znovu vlak uhání krajinou. Mašinfira zřejmě neví o strženém mostu. Lokomotiva kouří, vlak se řítí kupředu. Diváci teď vidí, jak se lokomotiva žene přímo proti nim. Snad vjede rovnou do obecnstva.

V sále to zašumí, ozývají se vzdechy, židle praskají. Naštěstí vlak místo do diváků vjíždí na stržený most. Diváci ovšem nevidí pád vlaku do propasti, nýbrž jen strašlivé důsledky katastrofy: rozbité vagony, pokroucené železo, mrtvá těla cestujících, kteří dřív tak vesele mávali šátky.

Lidé přednedávnem četli v novinách o podobném neštěstí, teď vše viděli na vlastní oči. Bylo to rozčilující a bylo to úžasné, být při takové katastrofě. Jak jen to mohl pan Ponrepo zachytit?

Sál se na chvíli rozsvítil a lidé si vzrušeně navzájem vykládali své dojmy.

Ale už se znovu ozval gramofon, po hudbě následovalo opět několik veselých scén, při nichž se sál otrásal smíchem, jen ti dva, Šiška a Čour, se neměli čemu smát. Byli tak nešťastní, tolik záviděli ostatním, že už by byli opustili své stanoviště a přeběhli mezi diváky, kdyby se právě v poslední vteřině před nimi neobjevil pan Ponrepo, aby se přesvědčil, že je všechno v pořádku. Upozornil své pomocníky, aby se připravili, že už brzy na ně přijde řada.

„Abyste nezapomněli: ťuknu-li jednou, ozve se škopek, ťuknu-li dvakrát, ozve se štoudev. Ťuknu-li třikrát, musíte dělat rámus jako ve škole před vyučováním!“

Dobrá! Klášteráci nezklamou. Šiška stiskl klacek, Čour pořádný tlouk na brambory.

Světla v sále opět pohasla a v nastalém tichu bylo nyní slyšet vážný hlas prvního českého prestidigitéra:

„Velectěné dámy, vážení pánové. Obrazy, které nyní uvidíte, byly pořízeny několika nejslavnějšími francouzskými fotografy s nasazením života. Jde tedy o skutečný a nefalšovaný dokument, skutečný obraz velké bitvy u Liaojanu, o které se kdysi mnoho psalo v novinách. Bitvy té se zúčastnilo na 250 000 Žaponců a 180 000 Rusů. Padlo tam na 50 000 vojáků, jejichž mrtvolky se místy nakupily do výše deseti stop. Teď každý z vás prožije bitvu u Liaojanu, jako by byl v první linii.“

V sále se všechno ztišilo, nikdo nezakašlal, židle nevřzaly. Do toho zavrčel aparát. Konečně se na plátně ukázal první snímek. Zároveň se ozval hlas pana Ponrepa.

„Vidíte kopcovitou krajinu daleké země Manžurské, dějiště strašných bitev. Pohleďte především vpravo nahoru. Co tam vidíte, není nějaký obrovský had, ale celá divize žaponské infanterie...“

Pan Ponrepo zásadně nazýval Japonce po francouzsku — Žaponci, a už to působilo trochu cizokrajně. Tágem ukazoval, kam se mají diváci dívat. Napětí se stupňovalo.

„Před infanterií jede oddíl kavalérie. To je výzvědná hlídka žaponská. A teď se podívejte docela nahoru. To je opuštěné stanoviště s troskami ruské baterie, která do posledního muže vzdorovala Žaponcům...“

Diváci se báli dýchat, vyvalovali oči a polykali sliny. I Šiška s Čourem měli oči upřené na plátno, ovšem z druhé strany, ale viděli jen neurčité skvrny. Jak záviděli ostatním!

Ale už zas bylo slyšet hlas pana Ponrepa:

„Teď se obraz načisto změnil. Vidíte už obě armády, jak zaujaly pozice před bitvou. Tam vzadu jsou ruské pluky a divize, kterým velí generál Kuropatkin. Vlaje nad nimi prapor s křížem svatého Ondřeje. Nemůžete to vidět, je to příliš daleko. Co vidíte vpředu, to je armáda žaponská. Jejím středu velí generál Nodzu, levému křídlu generál Oku a pravému křídlu jeden z nejlepších žaponských vojevůdců generál Kuroki. Máme den 3. září, den bitvy u Liaojanu. Žaponci se již chystají k útoku. Ruské baterie pálí...“

Pan Ponrepo udeřil slabě tágem o zem a pak ještě dvakrát za sebou. Bylo to znamení pro Šišku a Čoura. Dobře slyšeli a pochopili, že střelba je ještě daleko. Bili do škopku a štoudve ne příliš silnými údery. Dunělo to znamenitě. Také pan Ponrepo byl velmi potěšen, že mu oba pomocníci tak porozuměli.

Diváci se tiskli k sobě. Pan Ponrepo zvýšil hlas, aby přehlušil dělostřelbu:

„Bitva se již rozehrává. Zatím slyšíte jen silnou dělostřelbu z velké dálky. Ty bílé obláčky ve vzduchu, to jsou šrapnely, ty černé, které vyrážejí ze země, to jsou granáty. A hle, Žaponci již vyrážejí k útoku. Vpředu bílá vlajka s rudým vycházejícím sluncem, za ní hejtman na koni s tasenou šavlí v ruce. To všechno, co vidíte, patří k vojskům generálu Nodzu, ale stejně tak nastupuje i generál Kuroki, jehož úkolem je obchvátit levé křídlo Rusů. Rusové se statečně brání. Vidíte, tam vlevo ruský granát zasáhl Žaponce naplno. Důstojník padá z koně, klesá i kůň, hromada padlých Žaponců. Ale ostatní, jako by to neviděli, jdou stále kupředu. Stále jdou. Trubači troubí, bubeníci bubnují. A děla všech kalibrů houkají...“

Teď pan Ponrepo udeřil silně dvakrát tágem. Čour pochopil; uchopil tlouk na brambory do obou rukou a hned těžká děla zaduněla mocněji.

„Nastává šturm!“ volal hlasatel a několikrát silně udeřil tágem.

Oba jeho pomocníci už podle toho, jak ona slova byla vyřčena, pochopili, že teď musí napnout všechny síly. Řezali do škopku i do štoudve, že se za chvíli z nich jen lilo. Věděli, že na nich nejvíc záleží, že bez mocného dělostřeleckého ohně nedostavilo by se vítězství.

A už se ozýval vzrušený hlas pana Ponrepa:

„Takovému náporu Rusové nemohou bohužel odolat, třeba bojují jako lvi. Dávají se na ústup před šikmookými Žaponci. Pohleďte, pánové a dámy, vpravo, kde velí generál Kuroki. Ano, právě jak jsem předvídal, Kuroki počíná obkličovat Rusy. Marně tam pálí ruská děla. Rusové již ustupují na celé čáře. Žaponci se ženou vpřed, pozadu zůstávají jen ranění a mrtví. Teď už houkají jen žaponská děla. Bitva u Liaojanu končí novým slavným vítězstvím žaponských zbraní. Boj ustává, je ticho...“

Pan Ponrepo dal na poslední slovo důraz, ale Šiška s Čourem si toho nevšimli a v zápalu boje stříleli dál o všechno pryč.

„Jen dělostřelba neustává,“ musil rychle dodat hlasatel, ale hned nakoukl za plátno a zvolal přídušeným hlasem.

„Dost už, kluci!“

V sále se rozsvítilo a bylo po všem. Před mocně vzrušeným diváctvem bylo opět jen bílé plátno. Zmizeli Rusové i Japonci, přestala kanonáda, zmlkl i hlas hlasatelův, ale nikdo se nehýbal. Před zraky všech ještě zuřila strašná bitva, v níž sice Rusové nezmáhali, jak si každý přál, ale i tak to bylo ohromující, něco, co si nikdo předtím nedovedl představit. Diváci viděli bitvu u Liaojanu, jako by byli někde na pozorovacím pahorku. A za pouhých padesát haléřů, nepočítajíc v to ostatní program. A nikomu se nic nestalo, ani škrábnutí od zbloudilé kuličky.

Aby lidé dřív přišli k sobě, slečna v bílé blůze spustila opět gramofon. Sálem se rozezvučel řízný pochod 28. pluku pražských dětí — Castaldo — na slávu vítězům a čest poraženým.

Teprve potom se publikum zvedalo a pomalu odcházelo. Pan Ponrepo přišel za plátno. Uviděl své pomocníky zpocené a vyčerpané. Oběma poklepal na rameno a dal každému místo slíbeného deseti-haléře celý šesták, odměnu dvojnásobnou.

„Drželi jste se dobře, mládenci,“ pravil, zapaluje si viržinko. „Zítřka můžete přijít zase, bude to ještě lepší.“

Byl tak spokojen s výkonem novopecených dělostřelců, že si ani nevšiml škopku, jehož dno bylo na cimprcampr.

Šiška s Čourem se řítily ven.

Před Střelnicí se tvořily četné hloučky; diváci si živě vyměňovali dojmy. Všichni byli velmi spokojeni.

Oba dělostřelci však hledali své kamarády. A tu se na rohu Střelnické ulice ozval signál Klášteráků.

„Pitná voda! Pitná voda!“

Klášteráci se tak volali do houfu. V malé chvíli byli všichni pohromadě, každý měl ještě oči navrch hlavy. Byli to ostřílení bojovníci, kteří v mnohých bitvách s Klokoťáky slavně zvítězili, teď si však uvědomovali svou malost, neboť to, co viděli, bylo něco tak úžasného, že na to do smrti nezapomenou. Jeden mluvil přes druhého, jen Šiška s Čourem musili mlčet, protože neviděli nic. Slyšeli jen pana Ponrepa. A co byl on proti žaponskému generálu Kurokimu!

Konečně dal Kláfida povel k návratu domů. Vyzrazilo se hned v spořádaném houfci.

V jedné řadě s oběma kanonýry kráčel paťatý Pařara. Byl nesmírně nadšen tím, co viděl, ale přece jen ne tak jako Kláfida nebo Tonda Mustafa.

„Jedno se mi tam nelíbilo,“ pravil. „Proč pořád přšelo a všechno se třáslo?“

Šiška, který nevěděl, nač Pařara naráží, ho odbyl:

„Při bitvě se, hlupáku, často třesou i generálové a císařové!“

„Ale náš císař pán ne,“ nemohl uvěřit Pařara.

„Ten ne, toho dva generálové podpírají,“ zasmál se Čour.

Pak se vzadu ozval Brejla:

„A víte, pánové, co se mi ze všeho nejvíc líbilo? Kanonáda.“

„Ta byla! To musilo najednou střílet aspoň tisíc děl,“ přitakal Mustafa.

„To je málo! Aspoň deset tisíc děl,“ zvolal Ropuška, jako by tomu rozuměl.

Tu se Šiška zastavil a vypjal hrud:

„A víte, pánové, kdo z těch kanónů střílel?“

„Rusové a Žaponci,“ zahučel Kláfida.

„Tuhle!“ zasmál se Šiška. „Abyste to tedy věděli, z těch tisíce děl jsme stříleli já a tuhle Čour! Nechcete věřit? Podívejte se! Každý jsme za to dostali šesták.“

Klásteráci stáli, jako by je někdo pokropil z hadice. Mluví Šiška pravdu, nebo si dělá legraci?

„Zítra máme přijít zase,“ chlubil se Šiška, „ale pošleme za sebe Kláfidu a Kravana.“

Ostatní pojala závist. Střílet z kanónů a ještě si vydělat takové peníze. Všichni se dívali div ne s úctou na dva novopečené dělostřelce. A ti vypadali, jak by to byli oni, kdo vyhrál slavnou bitvu u Liaojanu.

Po pravdě však svým kamarádům velmi záviděli. Po šestáku si sice vydělali, ale místo bitvy viděli na plátně jen různé skvrny, kdežto ostatní viděli celou bitvu, jako by byli v první linii.

[...]

Tak neobyčejně živý a strhující obraz bitvy u Liaojanu ještě řadu dní zaměstnával mysl statečných Klásteráků. Znovu a znovu probírali každou podrobnost, vraceli se k jednotlivým výjevům a vzpomínali na to i ono. Posilovalo to znamenitě jejich bojovného ducha, zvlášť když si každý uvědomoval, že brzy musí znovu vzplanout nepřátelství s Klokoťáky, nepřítelem stejně lstivým a houževnatým, jako jsou Japonci.

Václav Kaplický, *Bandita, Paťara a spol.* Praha: Albatros 1969, s. 30–46. Druhé vydání: Václav Kaplický, *Bandita, Paťara a spol.* Praha: Baobab 2011, s. 30–46. Rukopis vznikl v roce 1960.

VIII.

Božena Vítková-Obdržálková (1903–1989)

Odbíjely dvě hodiny. [...] [P]ůjdeme od tří do biografu, za poloviční cenu. Buď do Illusionu ve dvoře na Václavském náměstí — tam dávají Poslední dnové Pompejí —, nebo do Ponrepáku, tam se kus jmenuje Odvážná Protea. Rozhodli jsme se nakonec pro to druhé. Co je to vůbec Pompejí? Co to dělají? A kdo? Ti dnové? Na obrázku byly jen samé rozbité baráky a ze všeho čouhaly jen rozlámané sloupy a zřícené zdi, jako by tam něco spadlo a lidé z těch sutin utíkali. Odradil nás už jen ten jediný záběr.

Bio Ponrepo bylo na rohu Liliovky a Karlovky, v domě U modré štiky. Šlo se tam z Karlovky rovnou do prvního poschodí po kovových schodech: První český biograf Dismas Šlambor Ponrepo. V sále hned u plátna stálo po straně pianino. Hrál na něj pán, spíš potichu než nahlas, protože místo titulků něměho filmu se tady ozýval hlas od krajních dveří sálu.

Když se zhaslo, vyšel z levého portálu sám pan Dismas Šlambor Ponrepo — nafilmován v gala, ubíral se podél tmavé záclony na pozadí, uprostřed plátna se zastavil, hluboce se uklonil, až se za ním celá záclona zavlnila, a pak zmizel. Místo něho se na plátně objevil nápis VÍTÁM VÁS!

Obraz se pohyboval dost rychle, po každém díle se rozzářila světla na stropě, někdy film trochu vzdoroval a přes něj pořád jako by drobně mžilo. Výrazná mimika a náležitě nalíčené tváře vyjadřovaly duševní hnutí patřící ke hře, a když do toho chvílemi vpadl sytý baryton, aby srdíčkovými ústy hrdinky zaprosil: „Ó, pane, ušetřte mne té hanby!“, stačilo filmu titulků jen velice málo.

Z celého filmu si pamatuju jen některé scény. Protea řídila automobil, který jsme jako děti skoro neznaly, takže zážitek, jak to jelo v prachu po nějakých výšinách, asi na horách, byl nezapomenutelný. Náhle zvláštní záběr ukázal, že se vozidlo blíží k propasti, nad níž dohořívál dřevěný most a v kusech se řítí dolů. Vtom hrdinka s vytřeštěnými očima přijela skoro na samý okraj propasti. Koukali jsme, jak automobil obloukem vyletěl do výše a zrovna tak se snesl na druhé straně srázu a zůstal stát. Mračno prachu se pomalu usadilo, hrdinka ustrojená do pánského oděvu — měla dlouhé kalhoty — vylezla z otevřeného vozu, sundala si z hlavy automobilovou čepici a sytý hlas od dveří řekl: „Odvážná Protea unikla svým pronásledovatelům!“ Poté se Protea otočila k obecnstvu zády, aby nahlédla do motoru. Jak se shýbla, ozvalo se z řad publika: „To je ale prdel!“

Všeobecný řehot dospělých zlehčil napínavost předchozího děje, ale my jsme dělali, jako bychom nic neslyšeli.

[...]

Do druhé lotynky, do Tajblhauzu, jsem zase chodila paní Landové. Tajblhaus byl průchodný dům z Michalky do Sirkovky, nazvaný podle někdejšího majitele pana Teufela.

Paní Landová prodávala na trhu zeleninu, jen tak v malém. Krájela ji — čistě omytou — do svazečků, otýpčička za dva krejcarey. Když přišly do trhu houby, krájela je na plátky, hříbky pokládala rozpůlené na kulatá proutěná víčka. Hospodyně přicházely, každá obchodnice měla své stálé odběratelky. Dvě tři kila hříbků — paní Landová měla celé odpoledne co připravovat.

Byla moc hodná, v mých očích — jako každý přes dvacet — stará žena, ale tehdy jí bylo něco přes padesát. Na trhu jí říkali, nevím proč, Abrahámka. Snad pro tu nedávnou padesátku. Proč jí říkali fousatá Abrahámka, to už mi bylo jasnější, každý to viděl — pod nosem měla slušný knír, pěkně černý, sem

tam i fous bílý. Z toho mně nevadilo nic, protože byla taková čistoučká, jako ty mrvičky a kedlubničky, co prodávala. Na hlavě šátek, uprostřed pěšinku a sukně dlouhé až na zem.

„Že mi dojde s lumerama, Boženko, do Tajblhauzu? Já jsem tam zvyklá, ve Skořápce nemám tu frajli ráda.“

Ale já jsem jednu od druhé nerozlišovala.

S paní Landovou jsem ale hlavně chodila do biografu, byla to její nejoblíbenější zábava. Před veselohrami a milostnými příběhy dávala přednost filmům náboženským a historickým.

„Mluvila jsem s maminkou, Boženko,“ povídala mi, „že zejtra odpoledne nemá školu, tumala dva šestáky a došla pro lístky do Lidobijo. Dávaj tam Oudyjódvys domino (Quo vadis, domine?), je prý to moc krásné, říkala mi to kuchařka z Plotajzu, a vystupuje tam Kristuspán.“

Jít jsem s ní musela, nemohla sama moc na nohy. Ale i kdyby mohla chodit sama, přesto potřebovala do biografu průvodce — neuměla číst ani psát a u filmu byly titulky. K tomu dvakrát dobře neviděla — ale brýle nenosila. Kde by na ně vzala, a vůbec, k čemu by jí byly, když jí žádná čísla ani písmena beztak nic neříkala? Ale zato byla silně nedoslýchavá.

Šla jsem tedy den předtím do Lido Bio pro lístky. Byl to biograf proti dnešnímu Masarykovu nádraží, v domě s deskou, kde je napsáno, že tam bydlel Karel Havlíček Borovský. Cesta mi trvala poněkud déle než trasa Uhelňák — Pohořelec, protože tam už jsem všechno znala. Ale tohle bylo něco nového.

K nádraží jsme s kamarády nikdy nechodili, a to k žádnému. Bylo tam vždycky plno lidí, i všude kolem, a my tři jsme usoudili, že bychom mohli někde ztratit Tonánka, který by se pak bez nás sám neuměl vrátit domů.

Když jsem si prohlédla všechny obchody v celé Hyberské ulici, od Josefského plácku až k Havlíčkově ulici, zahlédla jsem za krámem Razítka — Pištora, to už jsem byla nedaleko svého cíle, malý obchůdek, kde se prodávaly jen pohlednice. Než jsem ten „auslák“ celý podrobně propátrala a přečtla všechny veršovánky k nejrůznějším příležitostem, uplynula další dobrá půlhodina. Sem musím zavést své kamarády! A Tonánka vezmu za ruku a ani na chvíli ho nepustím.

Pak byl na protější straně knihkupecký obchod, uprostřed s rozevřenou knihou. Bylo to zvláštní — kolem ní byly dokola kolem v celé výkladní skříni úplně stejné knihy jako ta jedna, jenomže zavřené. A nad tím vším nápis: NOVINKA ITALSKÉ LITERATURY. Přitiskla jsem obličej na sklo a v té otevřené knize uprostřed jsem si přečtla první větu: Bylo jí jedenáct let, nevděčný to dívčí věk. Přečtla jsem si ji ještě několikrát, ale nebylo mi to nic platné. To tam mají chybu, řekla jsem si, říká se ten dívčí věk, a ne to dívčí věk. A jak může být věk nevděčný? Nevděčný je syn, jenž zbohatnuv, dal psy odehnat od dveří svého přepychového sídla svou starou chudičkou matku — jak stálo v jakési čítance.

Druhý den jsme s paní Landovou vyšly z trhu v jednu hodinu, to už měla z pultíku všechno zboží uklizené. Začátek tohoto „historického, grandiosního a výpravného velkofilmu“ byl ve dvě.

Kráčely jsme pomalu, paní Landovou hned bolely nohy. „Jen nespíchat,“ nabádala mě, „abych se, Boženko, nesvalila, ví? Copak ona, může letět jako vítr, viděla?“

Nejobtížněji se s ní přecházely ulice, po nichž se každou čtvrt hodinu přeřítíl automobil. Těch se paní Landová bála nejvíc. „Takovej vůz tažený koňma, ten se dá včas zarazit, ale tohle! To je škandál v těch ulicích, a co toho po tý Praze je! Kam jen to povede, Boženko, řekla mi!“

Lidé se za námi ohlíželi — jako všichni nedoslýchaví mluvila paní Landová pěkně nahlas.

Na odpoledním představení za poloviční cenu se mohl každý v hledišti usadit, kam chtěl.

Nejdřív se ukazovaly reklamy, které majiteli biografu hodně vynášely. Pak následoval přírodní snímek.

Filmy se pohybovaly rychleji než dnes. Lidé jako by sebou ustavičně nepokojně cukali, a k tomu kdo seděl na kraji řady, viděl všechno trochu zkresleně. Také nebylo tak úplně bezvadně vypnuté plátno, a to bylo nejlépe patrné na hlavách — ty se protahovaly a smršťovaly. Ale při té rychlosti to splývalo a ani moc nevadilo. To, že se zdálo, jako by přes celý film vytrvale přšelo, bylo způsobeno jeho opotřebováním. To jsme ovšem tehdy netušili, kdopak z nás čtyř kdy přišel do premiérového biografu? Nám úplně stačil Ponrepák nebo Konvikt a na Václavském náměstí ve dvoře Illusion. Všechny ostatní byly pro nás drahé. A tak teprve po delším putování od jednoho biografu z těch tří do druhého jsme si domysleli, že to přšení bude asi jen domnělé a k tomu filmu nepatří. Déšť se přece nemůže dostat do přepychové ložnice krásné vražednice ani na Saharu, kde se právě hroutí žízni do vyprahlého písku poslední hrdina Omar.

„Sednem si, Boženko, do týdle řady doprostřed. Anebo raděj ke kraji,“ rozhodla paní Landová, pevně opřená o mé rameno, „tady co je východ, ví? Co kdyby se něco stalo.“

Měla pravdu. Filmy byly snadno chytlavé, kotouče se otáčely jen tak bez krytu, aparatura ještě nebyla tak složitá. Kolikrát se stalo, že se film přetrhl. To se v sále rozsvítilo, a když byl film zase slepen, pokračovalo se. Po takových častých opravách, při nichž vždycky část filmového pásu vzalo zasně, bylo pochopitelné, že se v místě slepování střetly dva úplně nesourodé momenty, ale zase ta rychlost dokázala zabránit dlouhému přemýšlení.

Přírodní snímek začal už chvíli před obrazem výraznou hudbou, která pak filmem procházela až do konce. Oblíbenými kusy byly Dunajské vlny, první polovina přede hry k operetě Básník a sedlák, a pak Zampa. Obrazy těchto snímků se odehrávaly převážně na vodě. Zleva doprava pomalu plula velká loď a záběr na ni byl střídán s velice rychle, téměř pomateně mávajícimi postavkami na pobřeží, nahlíženými z dálky. Občas potrhlym pohybem vylétl do výše i klobouk. Šlo-li moře rozbourené, zasáhly bubny a činely.

Potom následoval takzvaný hlavní film a nakonec musela přijít veselohra. A když se na plátně objevilo DĚKUJI VÁM! DOBROU NOC! (i ve čtyři odpoledne) s líbezným úsměvem majitele či majitelky podniku, zahrál orchestr ještě aspoň pár taktů křepkého pochodu, aby návštěvníky vyvedl z chmurné — často navzdory závěrečné veselohře — nálady.

Podle přání paní Landové jsme se usadily hned u východu, kde nám do hluboké tmy hlediště prosvěcovalo denní světlo plné slunce, proudící z koridoru, kde byla nezastřená okna, a chvíli trvalo, než lidi přestali otvírat a zavírat. A během produkce zase dovnitř každou chvíli nahlédla uvaděčka, kam už pokročil film, aby zpravila ostatní personál.

Ale nic z toho obecně nevadilo, jako by mezi lidmi bylo nějak víc snášenlivosti než nervozity.

Nasvědčovalo tomu i hlasité předčítání titulků těm, kteří dost nevidí — či z důvodů jiných. Na paní Landovou se k tomu muselo mluvit hezky hlasitě, aby slyšela a měla z kusu požitku, i když tím o něj poněkud připravila ty kolem. Ale nikdo nereptal.

Film začal. Za nářku mnoha smyčců se k nám na plátně blížil Kristus. Měl překrásné bledé oči nalíčené podle tehdejší módy sytou černí až do půli tváře a na sobě běloskvoucí splývající rízu, nikde ani smítko. A hlavně — nádherné pravidelné a dlouhé blond lokny, které se mu při každém našlápnutí do písku zhouply hluboko dolů, a pak se zase zhoupnutím vrátily. Na čistých nohou měl úhledně přišněrované opánky, jejichž špičky — střídavě levá a pravá — se krátce objevovaly zpod lemu roucha. Ubíral se dopředu s rukama mírně nastavenýma před sebe a zformovaný tak, jako by nesl nějaký neviditelný velký kulatý předmět. Byl krásný.

„Jéžiš přichází,“ čtu titulek do nastaveného ucha.

„Co říkala, Boženko?“

Vtom se objevil nový titulek: Ježíš Kristus kráčí pouští již sedmý den. Zrovna jsem ho chtěla přecíst, ale místo toho jsem musela pěkně nahlas opakovat ten první: „Ježíš přichází!“

Nato několik předních sedadel zaskřípělo a sem tam se někdo s úsměvem pootočil.

Paní Landová mi klepla na rameno a povídá: „Voni ty lidi dělaj takovej kravál, že jeden nic neslyší!“ A svým silným hlasem přehlušila smějící se okolí.

Do veselého vzruchu jsem opakovala potřetí: „Ježíš přichází!!!“ To museli slyšet až na nádraží.

Ale bylo pozdě. Ukřižovanému právě klesla hlava k hrudi.

V sále bylo slyšet posmrkávání, hledáním kapesníků začala znovu vrzat sedadla, jiní si vystačili hřbetem ruky.

Venku mi paní Landová řekla: „Boženko, toto ale bylo krásný! Ale smutný. Všimla si, jak tam pánu Ježíši tekla krev po rukách i nohách? Půjdem na to ještě zejtra, zas dojde pro lístky, viděla? Ale sednem si do první řady a pěkně doprostředka, vono tam bude lepší vidět a nebudou nás ty lidi tak vytrhovat. Vokázala, Boženko, já se jí chytnu v podpaží, vona má takovou sílu a dycky mě tak hezky vede. Šla si tudle vybrat cukroví.“ A paní Landová kývla hlavou k výloze, kterou jsme míjely.

„Děkuju, paní Landová, já cukroví nejím, já ho nerada.“

„Né? Ale že se mnou bude ještě zejtra, viděla?“

Nechtělo se mi. Film jsem si pamatovala a čekali na mě už kamarádi, ale odříct paní Landové? Kdo jiný by s ní šel? A když si vzpomenu, jak mi vždycky říká, že jsem hodná a že mě má ráda, protože s ní vždycky jdu a „žádněj jinej nechce“, hned přikyvuju: „To víte, paní Landová, že s váma zejtra zase půjdu, a vždycky, když budete chtít, já vás mám taky ráda, nemyslete!“ Až se lidi zase otáčeli.

Paní Landová se o mě spokojeně opřela a zastavila se. „Chvilku si vodpočinu, a na trhu, ví co? Ted' maj zrovna slečinky v podloubí čerstvou drůbkovou polívku. Já jí dám kastrólek, dojde mi, a pak si sobě dojde taky. A řekne hezky hustou, voni si dělaj samy nudle, jsou jako kanárek, ale vod žloutků, ne vod barviček s pytlíku.“

V jedné ruce hrnek, ve druhé šesták — a radostí jsem hupkovala po jedné noze celým průjezdem až k „slečinkám“.

[...]

Nikdy mě nenapadlo, že by byli na jevišti nebo ve filmu herci a herečky nalíčení. Myslela jsem, že byli pro tuto činnost vybráni právě pro svou krásu. Proto jsem tolik obdivovala ty jejich neobyčejně výrazné oči — měřit se s nimi mohl jedině Tonánek, a to velmi úspěšně — a o rtech do srdíčka jsme my děti mluvily dokonce s úžasem. Asi proto, že jsme nikdy nic podobného na ulici neviděly.

Růžena Obdržálková, Bylo... In: Karolína Světlá – Popelka Biliánová – Božena Obdržálková, *Růže z pražských trhů*. Praha: Odeon 1981, s. 334–335, 369–376, 400–401. Druhé samostatné vydání: Růžena Obdržálková, *Bylo... Růže z pražských trhů, svazek 1*. Praha: Vyšehrad 1999, s. 106–107, 147–152, 182. Rukopis vznikl v letech 1974–1978.